

Др. ВЛАДИСЛАВ М. БОГДАНОВИЋ.

МЕДИЦИНА ЉУДСКИХ СТРАСТИ

(Љубав, завист, злоба, љубомора, амбиција,
коцка, трке, пијанство, страст за отровима,
страст за студијама. Њихов утицај на
способности душе и тела)

СА ПРЕДГОВОРМ
Д-ра МИЛАНА ЈОВАНОВИЋА — БАТУТА
проф. Универзитета

ПРЕРАЂЕНО ИЗДАЊЕ

БЕОГРАД
Издавачка књижарница Г. Кона Књаз Мих. 1.
1923.

Медицина људских страсти.

Др. ВЛАДИСЛАВ М. БОГДАНОВИЋ.

Медицина људских страсти

(љубав, завист, злоба, љубомора,
амбиција, коцка, трке, пијанство,
страст за отровима, страст за
студијама. Њихов утицај на спо-
собности душе и тела)

СА ПРЕДГОВОРОМ

Д-ра МИЛАНА ЈОВАНОВИЋА — БАТУТА

проф. Универзитета

ПРЕРАЂЕНО ИЗДАЊЕ

БЕОГРАД

Издавачка књижарница Г. Кона Књаз Мих. 1.
1923.

ПРЕДГОВОР

Овај рад ауторов је проширени први део његове докторске дисертације под насловом: „*Contribution à l'étude de l'influence du moral sur le physique (Passions, Emotions et Volonté en Médecine)*“, која је од медицинског факултета у Паризу оцењена са нотом: „*très bien*“, и упућена комисији за нарочиту награду. Већ то је лепа препорука за младог почетника, а у исти мах и моћан подстицај за даљи рад у томе правцу.

Нас покренуша шема мора нарочито интересовати. Ми смо по својој психичкој конституцији — у главном — осетљив, преосетљив, раздражљив — да не речем страстан — народ. Трагови тих карактерних црта истичу се наро-

чито у појединим важнијим моментима историје наше — час као веома кобни, а час опет као веома спешни за наш племенски напредак. На сличне појаве наилазимо и у блиској прошлости и у садашњости, и то не само у домаћем породичком, него и у друштвеном, политичком и државном животу нашем. Злонамерне клетве и чарања, чини и намёте; пакосна подметања, оговарања и клевете; страсно завађене жене (свекрве, јетрве, снахе, заове, рођаке и суседке) као фурије; као „крвометнице“ и запирачи домаћег мира и породичке среће; лакомислени карташи и коцкари, пизмени подказивачи, кривоклетници, штеточине, паликуће и убијце; необуздани политички партизани; безобзирне шићарџије; колебљиви превртљивци и слаби карактери без правог убеђења и чврсте воље — па зато само лака играчка тренутног расположења.... то су код нас доста честе појаве у породичком, друштвеном и јавном животу.

Та страсна и необуздана жица нашега карактера сметала нам је и раније у напредовању а после рата се појачала и изметла тако неповољно, да нам задаје озбиљне бриге.

Али је она често и огромна сметња телесном напредовању и здравственом животу нашег племена. Све кад се не би могло тврдити, да су и душевне еманације производ телесне активности — дело разних ћелија у органима — ипак морамо (већ по свом свакидашњем искуству) признати, да између душе и тела постоји нека стална, интимна размена и узајмница: — да једно на друго снажно, где-када баш и пресудно утиче. Нема покрета у души, а да у исти мах не изазове извесне радње и промене у телу; а исто тако нема ни једне радње у телу, да у исти мах не одјекне и у души. Па кад већ то признајемо, онда се морамо сагласити са оним лекарима, који у здравом и болесном телу човечјем рачунају

са физиологијом и патологијом душевних покрета као са чињеницама од пресудног значаја по физиологију, патологију и терапију нашег тела.

На жалост, тај правац није се још код лекара одомаћио. Дом, породица и школа — васпитање и настава — једва да га и познају. А баш тим правцем могло би се веома много постићи — у предохрану, — сузбијању и терапији многих невоља; многих индивидуалних и друштвених болести.

Према томе појава ове књижице нама је добро дошла. Подстаћи ће и у публици и међу лекарима живље интересовање за то важно питање, и дати повода специјалним студијама у томе правцу.

Београд, 15. априла 1923. г.

Dr. M. Јовановић — Башуш.

Претходне примедбе.

Само човек има душу, којом заповеда својим органима: он је добио способност интелигенције, која му допушта да зближи своје идеје, да их међусобно упореди и да из њих извуче закључке, који му служе за базу другог размишљања способних да га уздигну.

Неоспорна је моћ интелектуалних операција и страсти на разне органе и на разне функције човечјег тела. Поуздано се може рећи да се тело преиначава и мења кад се душа узбуђује и да нема готово ни једног душевног покрета, који не би оставио извесних трагова на њему.

Ушцај душевнога мира на човечје шело познат је факаш. То нам доказују многобројни свакидашњи примери.

Сваки човек, који уме да се посматра, наћи ће на самоме себи пуно доказа за то.

Мир посматран са двоструке тачке гледишта — филозофске и физиолошке — резултанта је душевне и физичке снаге. То је она пријатна и хармонична равнотежа, која ствара човечју срећу. За тело то је здравље, за душу то је врлина, за дух то је разум. Изнад и испод мира почиње болест, страст, лудило.

Прибавити себи душевни мир, то је већ нешто: то је први услов да би се осигурала вера и нада.

Изгледа да је природа везала један диван осећај за узбуђења, што долазе од жеља, које у нама ничу кад их прати велика нада.

Човек је заиста једино биће које је сретно услед својих нада и тужи кад их изгуби. Он је једини, који се опија кад помисли на узроке, који могу да му остваре поседовање једног жељеног предмета. Довољно је да се човеку омогући

једно добро, па да му се дух веже за то добро; да му машта радосно улепша сва преимућства, која ће из тога произаћи.

Тако се дакле наша душа допуњава у тражењу добра. И то је готово увек у будућности у коју ми стављамо циљ наших радости.

Нада ставља у покрет читав ресор осећајног система; она одржава у крви неку слатку и животворну топлоту. То је најповољнија афекција за равнотежу и хармонију човечјих функција.

Човек је готово увек на сусрету добра, које очекује или зла, којег се боји. Најсупротнији осећаји мешају се, да се тако изразимо, у његовој душевној економији; и сви сретни и несретни догађаји утискују узастопно своју боју на покрете његове душе.

Машта утиче на наду. Најгрубљи као и најлаковернији људи и сами говоре о утицају маште на разне органе и разне функције њиховога тела, па и ако су

много чешће но остали жртве свега тога, они бар умеју по који пут то да опазе и познаду и код других.

Машта се збиља не ограничава само на то да као памћење забележи примљене утиске, она их чак и репродукује дајући им боју, она их комбинује у недоглед па ако је само мало њен развој изван пропорције осталих интелектуалних особина, она нас вара о правој вредности ствари, потпуно нам квари расуђивање, заводи нам дух у празнине и злоупотребљујући нас страхом или шимеричним надама, гони нас на најнеразумније делање.

Увећавајући и представљајући ствари као ванприродне машта изазива оне тероре и панике или ствара страхоту у духу слабих и лаковерних. Тако се под утицајем врло живе маште, коју човек не може да регулише, разне особе показују врло егзалтиране у својим осећајима. За немирне и неповерљиве духове

то је од највеће штете, јер их она мало по мало упропашћује.

Машта је често узрок неуредних покрета душе, који су такође штетни као и они телесни.

Хиљаде догађаја доказују свакога дана улогу маште у нашим страстима, као и у нашим болестима, јер она особито утиче на бојазни и на наде, увећавајући могућност добра или зла у животу.

После ове примедбе човек не треба да буде изненађен да *страсти играју велику улогу у нашем животу* и да према случају утичу било повољно или неповољно на наше душевне способности као и на наше телесно здравље. Оне уједињују све услове да ово дејство буде што моћније и запажније од свију других.

Трудили смо се, у колико нам је то било могуће, да изнесемо један проблем

исто толико интересантан за лекара и физиолога колико и за психолога, а не мање и за оне, који су сасвим страни медицини и психологији.

Колико смо у томе успели показаће пријем овог дела.

Његов први део говори о страстима у опште, други износи неколико интересантнијих страсти посебице.

Завршујући овај предмет дошли смо до закључка да *морална медицина игра велику улогу у промени наших страсти* и да се *лекар* не треба само да задовољи да буде занатлија без душе, вичан да уђутка и залечи телесни бол, но да *шреба да буде способен да олакша или излечи и душевне, моралне патње.*

В. М. Б.

ПРВИ ДЕО.

О страстима у опште.

ГЛАВА I.

Дефиниција страсти.

Наше потребе и подела страсти.

Сви смо ми, више или мање, склони страстима. И само дете, младић и девојка, човек и жена, старац и баба имају својих страсти, које потичу из дубине њихове душе.

Према самом развоју, према јачини и трајању страсти, као и њиховом дејству на наше здравље неке су од њих квалификоване као праве болести док се друге само приближују болестима. С тога и кажемо да је страст бол и патња.

И по самој грчкој етимологији она означава патњу док у најширем етимо-

ГЛАВА I.

Дефиниција страсти.

Наше потребе и подела страсти.

Сви смо ми, више или мање, склони страстима. И само дете, младић и девојка, човек и жена, старац и баба имају својих страсти, које потичу из дубине њихове душе.

Према самом развоју, према јачини и трајању страсти, као и њиховом дејству на наше здравље неке су од њих квалификоване као праве болести док се друге само приближују болестима. С тога и кажемо да је страст бол и патња.

И по самој грчкој етимологији она означава патњу док у најширем етимо-

лошком смислу реч страст означава душевно стање, у којем су извесне импресије необично јако изражене и пооштрене. Ове пооштрене импресије прате извесне склоности, које пак са своје стране дејствују више или мање енергично. У физиолошком погледу две су врсте узрока, који могу да створе ове импресије: спољашњи и унутрашњи. Једни од њих имају за полазну тачку своје акције периферију човечјега тела док други центар организма. У оба случаја ове импресије стварају у мозгу неку врсту поремећаја, који се одмах пренашају и у све делове органске економије.

По латинској етимологији страст изражава идеју о пасивности. Једни кажу да се оне не називају страстима зато што потичу од човека него баш зато, што оне дејствују на њега; што је он потчињен њиховој активности; што је роб њихове егзистенције, — другим речима што је пасиван.

Бержје назива страстима природне склоности, које превазилазе своју меру, јер њихове душевне побуде нису вољне: човек је једино пасиван онда кад је изложен страстима и кад их окуша док је активан само онда, кад је у сагласности са њима или кад их савлађује.

Тенон, шеф стоичке школе вели да је страст поремећај духа противу природе, који скреће разум са правога пута.

Галијен (по Хипократовим и Платоновим идејама) испитује све страсти у њиховој битности, по њиховим узроцима као и по њиховом дејству. По њему су оне побуде противу природе душе, која не размишља о томе. Све оне потичу из засићеног задовољства, које доводи тело до стања болести.

Малбраниш је са своје стране називао страстима све емоције, које душа природно осећа поводом изванредних покрета животињског духа и крви.

Декарш пак посматра страсти са чисто физиолошке тачке гледишта, и сматра их као побуде, које буде битност духа и које произлазе из пинеалне жлезде, а имају разна дејства у свима деловима човечјега тела.

По Босиешу страсти су душевне побуде, разнежене задовољством а тронуте или дирнуте болом, које осећамо или замишљамо у једноме предмету и које се поводе на томе предмету или се пак од њега удаљују.

Заиста, као што каже *Дескире*, задовољство нас побуђује пријатно и ми се поводимо за њим док бол ствара сасвим супротно дејство на нас, ми бежимо од њега. Ова привлачност и ово одбијање били су називани душевне побуде, да би означили у својој љубави или у својој одвратности и антипатији да се душа сједињује са предметима или да се одваја од њих — исто тако, као што им се приближује или удаљује и човечје тело.

Гал и Шаурцхајм разликују афекцију од страсти. По њима прва реч треба једино да се примени на промене, које стварају разне способности а друга пак на сувишност и на неумереност у њиховој акцији. Тако афекција би била само начин особина и квалитета док страст начин квантитета.

Други писци, додаје Дескире, бркају афекцију са страстима. Међу тим су већина од њих резервисали назив „афекција“ осећајима у неколико пасивним као што су: љубав, мржња, гнев, амбиција.

Ко каже страст каже нешто што душевно пати; одатле произалази да су готове све импресије, које осећамо у себи или на себи, страсти.

Да би се боље разумели додаћемо да је човек у највећој мери активно биће, потчињен час унутрашњим нагонима час опет спољашњим утисцима, који се чулима достављају души.

Од тих унутрашњих нагона и спољашњих утисака резултују за њега нормалне потребе, које се мењају у свима његовим одлукама као и делима. Дете и животиња одмах су потчињени надражају тих потреба и траже њихово задовољење, док их човек не задовољава пре но што просуди да ли може као и да ли треба да их задовољи. Човек је, дакле, вођен потребом, која га гони да ју задовољи и разумом, који га просвећује и задржава да ју изврши. Тако можемо рећи да је људски живот готово непрекидна борба између дужности и потреба.

Потреба је једна врста потајног унутрашњег гласа, који захтева задовољење.

Сва органска бића имају више или мање својих нормалних потреба, које су дејство редовног функционисања њихових органа.

Свакада, када су наши органи способни да функционишу, извештени смо о томе извесним осећањем то јест потај-

ним унутрашњим подстицајем, који није ништа друго до сама потреба.

Али када се једном ове потребе живо осете, оне тада буде у нама јаку жељу, управо пожуду управљену ка једноме циљу. Та жеља ствара вољу, а воља страст.

Тако свака тиранија наших потреба чини да се створи страст.

Сваки поремећај наших задовољства, све неуредне потребе, које у опште теже, да нас заведу, слабећи нам постепено вољу свршују се затим тиранијом, и то су страсти.

* * *

Без пародокса је речено да се јака страст не разликује од лудила до по трајању.

Неки писци мисле да постоје извесне сличности између јаких страсти и лудила, које нам падају у очи. Те су слич-

ности биле признате као и потврђене у говору, директном изразу јавнога мњења са речима: „Овај има луду срећу, онај је лудо заљубљен“ итд. Још у староме Веку многи лекари и филозофи, нарочито стојичари, имали су исте идеје. У XIX веку изучавање душевних болести, дотле доста занемарено, развија се и тежи да се научно утврди. Ово питање о сличности страсти са лудилом поново се ставља на дневни ред. Лели, Моро д Тур, Модсли и много других сабира опсервације и предлажу разне теорије. Неосновано би било тврдити да они одлучно уверавају о идентичности страсти и лудила као и да закључују без извесне резерве њихову сличност. Међу тим *Ренда* у своме скорашњем делу: „*Le Passioni*“ формално тврди ту индентичност.

„Страсти су“ пише он, „еквиваленат душевних болести.“ Затим, каже, да су страсти за душевне болести исто оно

што су психички еквиваленти за падавицу. Оне су по њему почетак или заменици било код индивидуе било у еволуцији наслеђа болесних и класичних облика; оне услед тога имају смањене облике али ипак зато исти свршетак.

Г. Рибо исто тако са своје стране тежи ка патолошкој тези. По њему су страсти од истог градива као и само лудило. По њему нема ни једног специфичног карактера, који може увек и сигурно да разликује страсног човека од полуделе особе.

Г. Рибо је јасно утврдио да страст заузима у афективном поретку место, које припада фиксној идеји у интелектуалном реду. Она по њему изалази из равнотеже склоности управљајући сву енергију ка једној јединој тачци.

Аншуан Ејмје дефинише страст тачним начином. По њему су страсти афективна стања, која осцилирају од задо-

вољства ка осећају или ка емоцији и реципрочно — у јаком и хроничном стању.

Он пише у своме делу „*Управљање самим собом*“ ово: „Страст је, дакле, психолошка појава, која примамљена то јест надражена ма каквим задовољством духа или чула долази до врхунца духа својом фиксном идејом, стално се ту задржава, ту се развија и богати на штету свију осталих идеја; затим одлази одатле, као што се делићи одваљеног слеђеног снега стропоштавају с брегова, задржава се у организму, нагомилавајући ту све своје афективне енергије и чистећи то јест уклањајући све оно, што би јој стајало на путу.“

Страст је једним делом природна а другим опет вештачка, јер је дело мисли и расуђивања, која примењујемо према нашем инстинкту и према нашим склоностима.

Она је лакоумно често дело човечје; она је осећајни еквиваленат пажње и јаке воље.

Као што су досадни својим зујањем мушица и комарац; као што су несносни овај последњи као и бува, стеница и ваш, узнемирујући нас својим уједом и реметећи наш мир, исто је тако и страст прелом, прекид нормалнога живота. *Она је ненормално ако не и патолошко што јест болесно стање; она је другим речима паразитизам.*

* * *

Што се тиче саме поделе људских страсти о томе постоје разна мишљења. Тако на пр. неки су признавали три, четири па и шест страсти док су други опет са своје стране признавали једанајест па чак и петнајест страсти. Други опет мисле да их има простих и сложених.

Епикур, кад је говорио о страстима признавао је три страсти: радост, бол и жељу.

Стојици су опет признавали са своје стране четири страсти као што су жеља, радост, жалост и бојазан.

Свети Тоша Акенски, признавао је пак једанаест и то: љубав, мржњу, гнушање, бол, наду, очајање, бојзан, смелост и гнев.

Декарт је признавао шест примитивних страсти као: дивљење, љубав, мржњу, жељу, радост и жалост.

Босиет по светоме Августину, мислио је да се све оне могу свести на једну једину на љубав. По њему мржња, коју човек гаји према некоме предмету долази само од љубави, коју он има према некоме другоме. За жељу мисли да је само љубав, која се пружа ка благу, које човек нема, као што је радост љубав, која се привлачи благу, које човек има. За смелост каже, да је љубав, која предузима све оно што је најтеже да би се доспело до љубљенога предмета. Што се пак тиче наде, он вели, да је она љубав,

која ласка самој себи да има овај предмет. За очајање пак мисли да је тужна љубав, која види да је лишена овога предмета једном за свагда. Исто тако мисли да је гнев раздражена љубав онога, коме се хоће да одузме његово благо и који се труди да га одбрани. Најзад одузети љубав нема ту више страсти и поставити љубав све се чини да се она створи.

Свешти Августин је још казао да је жеља трка за љубављу и благостање њено бегство као што је бол њена мука а радост њен одмор.

По *де Ла Шамбру*, првом лекару Луја XIII, све се страсти могу поделити у две групе: на просте и на сложене, па било да се оне стварају у човечјој вољи или интелектуалном апетиту било да се формирају у осећајном апетиту. По њему се прва група простих страсти дели на једанаест страсти и то на: љубав и мржњу, жељу и гнушање, задовољство и бол,

наду и очајање, смелост и бојазан, и најзад гнев. Друга пак група мешовитих страсти дели се (по њему) на девет страсти и то на: стид, бесрамност, сажалење, негодовање, досаду, надметање, завист, кајање и дивљење,

Ла Рошфуколш и Хелвецијус синте-тишу све људске страсти у самољубљу.

Физиолог Мажанди разликује животињске страсти од друштвених страсти.

Сципион Пинел примао је поделу свију страсти на органске страсти и на церебралне страсти.

Карло Фурнје разликовао је дванајест страсти од којих пет чулних и четири душевних чине основу свију друштвених веза.

Једни кажу да су страсти час активне а час опет пасивне. Други тврде да су оне у сталној борби са дужностима. Међу тим све се оне слажу у љубави према самом себи, у личну корист.

* * *

Све се људске страсти могу односити било на друштвене потребе, било на интелектуалне потребе, било на животињске потребе. Према томе могу се поделити у три групе: на животињске, друштвене и интелектуалне страсти.

Ако посматрамо сам утицај људских страсти на организам, онда се оне могу поделити на пријатне и на мучне.

Према томе *ми их делимо на: љубавну страст (љубав), завист, злобу, мржњу и љубомору, амбицију; страст за коцком и шркама; страст за јелом (гурманство); страст за алкохолним пићем; страст за опшровима (као што су опијум, морфин, кокаин, етар, хашиш, никотин, и т. д); страст за студијама, страст за шврдичењем; на естетичну страст, патриошизам, на верски и полишички фанашизам.*

Све су наше страсти добре, кад смо господари самих њих, а све су рђаве кад смо им потчињени.

Човек не живи само у садашњости; он има потребу да верује у боље дане и у томе се заљушкује својим надама.

ГЛАВА II

Узроци страсти.

Има много узрока, који помажу зачетку и развијању наших страсти. И сама физиолошка конституција, темпераменат и карактер људски мењају се под двоструким утицајем: моралном и физичком атмосфером, којима смо окружени. Човек је најпре под утицајем редовног функционисања својих органа, а затим саме средине, у којој се налази и у којој живи. Ипак је ретко да један једини узрок буде довољан да створи страст. Готово увек је потребно више узрока да би се створила страст. И само доба старости, пол, физичка конституција, начин живота, наше друштвено занимање, клима, тем-

пература, начин исхране, наслеђе, стање здравља и болести играју велику улогу међу узроцима наших страсти.

I. УТИЦАЈ ДОБА СТАРОСТИ.

Доба старости игра велику улогу у развијању људских страсти. То нико не спори.

Песник лепо каже: да време све мења па према томе и наше расположење.

Свако доба старости има својих задовољства, свога духа и својих обичаја; другим речима својих потреба и свој начин живота. Дете је н. пр. лено, ћутљиво и гурман; младић заљубљив; зрелији човек амбициозан, а старац пун предрасура и тврдица.

II. УТИЦАЈ ПОЛА.

Што се тиче пола, можемо рећи да он игра врло велику улогу међу узроцима наших страсти. Његов је утицај различит код човека и код жене.

Разлика у њиховој конституцији ствара и извесне специјалне начине у њиховом физичком, интелектуалном и друштвеном животу. Тако н. пр.: жена не може да подигне рањеника али ће ипак бдити двадесет ноћи над њим; на против човек лакше подноси физички умор и може да дâ овај непосредан напор док га једна ноћ бдења саломи. Човек има више интелектуалне снаге за стварање, за акцију и сталоженији је од жене, док је она моћнија у прилагођавању, у асимилацији, више је осетљива, досетљивија; има јачу имагинацију и већу афекцију од човека. Она исто тако доста пута брзо и добро схвати и изражава се добро. Говор човека је тежак и спор као и његова машта. Баш због ових женских особина неке су жене кадкада моћније и способније у многом погледу. Само и ту има изузетака.

И ако се човек и жена јасно разликују и у физичким и душевним особинама та се разлика нарочито истиче тек после

десете године дечјега живота и ретко раније.

III. УТИЦАЈ ФИЗИЧКЕ КОНСТИТУЦИЈЕ.

Физички организам вешто је распо-
ређење то јест склоп ткива, органа и
функција, који су у потпуној хармонији.
Само по најчешће срце, плућа, желудац,
црева, мозак, живци, мишићи, и т. д.
немају исту виталну енергију него се ра-
зликују по својој јачини или по својој
слабости. Баш на тој разлици у њиховој
природи и почива доктрина о темпера-
ментима. Исто је тако и у психичкој
сфери: обично постоје једна или више
тежњи, које преовлађују, и на тај начин
дају особи афективно обележје, јасно за
оне, који га посматрају или који га по-
знају. То је дакле, наше душевно распо-
ложење, које је повољан терен за поста-
јање наших страсти.

Изгледа да свакоме типу физичке кон-
ституције одговара и нарочито душевно

стање: — нарочите предиспозиције и нарочити облик духа, па према томе да и сам развој страсти у многоме зависи од разних телесних особина т. ј. од физичког састава.

Код људских бића постоје четири врсте физичке конституције: тип мишићни, тип респираторни, тип дигестивни (абдоминални), и тип церебрални.

Најраспрострањенији је мишићни тип. Он се карактерише развићем мишића. Њега остварују све врсте спортова као и све физичке вежбе: шведска гимнастика, јахање, пливање, мачевање и т. д.

Тип респираторни карактерише се развићем груднога коша. Сусрећемо га код планинаца и код номадских народа.

Тип церебрални ретко се налази сам, и готово се увек здружује са дигестивним. Када је сам, карактерише се са широким и испупченим челом, ниским стасом и танким ногама.

Код извесних људи неоспорна је надмоћност дигестивних функција, па према томе и сам дегестивни тип карактерише се задебљањем усана, пуштањем подбратка и стомака, преолађивањем абдомена.

Под утицајем свега онога што га окружује човек се без престанка мења. Његова физичка конституција, његово душевно расположење не остају готово никада дуго времена исте. Они се врло често мењају.

IV. УТИЦАЈ КЛИМЕ И ГОДИШЊЕГ ВРЕМЕНА.

Утицај сезоне т. ј. годишњег времена и климе врши се директним начином код свију живих бића па и код човека.

Атмосферске промене утичу нагло на наш живчани систем и мењају наше душевно стање и нашу физичку конституцију.

Утицај климе, атмосферске температуре и сезона на карактер и људске страсти игра знатну улогу у одређивању физичке конституције и моралне предиспозиције код разних народа.

Клима је та, која готово неизбежно проузрокује и одређује наше моралне навике — које су скуп идеја, разних мишљења, воље, пуне нагона, дела — које резултују у животу свакога од нас. Она моћно утиче на њих.

Она, дакле, хармонише наше морално стање као што доводи у склад и наше физичко стање. Она исто тако хармонише и најразличније етничке елементе.

Навика за беспосличењем, неумереност, равнодушност и неосетљивост припадају топлим пределима.

Активност и постојаност у послу припадају хладним или умереним крајевима.

На плодном земљишту, где је блага клима, чула су пријемљива за пријатне утиске већ самим тим, што су раздра-

гана природом, која чини човека веселим, и лакоћом којом задовољава своје прве потребе. Марљиви послови, редовне навике, рефлекције, које захтевају ови радови, изгледају страни становницима благих крајева. Укус за задовољствима, и живим афекцијама, које дуго не трају, чине суштину њиховог карактера. Чак и њихова лакоћа чини њихову љубазност више обичном и више општом.

На против у крајевима где природа пружа мало начина и средстава за живот; где је боравак и опстанак скопчан са великим трошковима: људи су принуђени да буду издржљиви у својим предузећима; потребно је да постану умерени и уздржљиви, опрезни и смишљени, умешни и радени. Ту само могу једино да тријумфују вештина и посао: становници имају потребе да савлађују климу, ако нису ради да их клима уништи.

Утицај сезоне сличан је клими. Доба године врши велики утицај на стање жи-

вотињске економије и његово директно дејство осећа се код свих живих бића. Свако годишње доба има свој лични карактер. који оставља извезних промена у нашем темпераменту, у нашем карактеру и у нашем расположењу.

Човек се мења временом. Тако смо у пролеће отворенији, активнији, веселији и приступачнији. Тада се и код човека као и у природи осећа прелив, излив живота. Зими је дејство супротно. Осећамо се снуждени, тужни, размишљамо. С јесени се буди у нама извесна туга и жудња за одмором, које су пуне чари. Осећамо се свежи и мирни.

Најзад и саме промене у дневној и ноћној температури утичу на наше душевно стање. Друкчије смо расположени у јутру а друкчије у вече. Из јутра као и дању осећамо извезан надражај, који нас гони ка пољу и чини нас живљим активнијим, предузимљивијим.

Така клима и сезоне моћно дејствују на наше душевно стање и на нашу физичку конституцију па према томе играју снатну улогу у развоју и трајању наших страсти.

V. УТИЦАЈ НАСЛЕЂА.

Још од самога рођења јављају се у нама извесне склоности, које карактеришу наше душевне особине. То је природна појава наслеђа.

Свако живо биће само је крајња тачка и свршетак дугог низа својих претходника, дуге узастопности и наслеђа, разних догађаја, векова и облика. Његов карактер и темпераменат, његове добре и рђаве склоности, само су дакле, дела његових претходника. С тога и потомци — деца — испаштају више или мање поледице разних страсти својих родитеља. Сем тога она су исто тако склона готово истим страстима, које су имали њихови родитељи.

Наши родитељи уступају и пренашају нам своју снагу и своје здравље, али — исто тако и склоности да примимо или добијемо њихове болести, њихове особине: њихове врлине, мане и недостатке. Примера ради можемо узети алкохолна пића, сифилис и онанију.

* * *

Они, који се прерано одају *алкохолном пићу* и не уму у том да се умере, осете пре или после последице те своје страсти. Њихов живчани систем је поремећен, па најзад и ослаби. Та узнемирења и ослабљења испаштају баш и сама њихова деца. То је један од најбоље доказаних факата.

Деца алкохоличара рађају се најчешће нејака, слабуњава и болешљива. Боја лица им је бледа, кожа смежурана и општи изглед као малих стараца. Она све болести лакше добију и пацијенти

су за конвулсије као и све болести у младости.

Падавица, глупавост и блесавост доста су честе појаве код потомака алкохоличара.

Потомци алкохоличара слабе су интелигенције и слабије способности и у другим правцима. Они нису тако способни за непрекидну пажњу. Најзад, доцније у животу имају највећу склоност за алкохолним пићем и самим тим излажу се и неуредном животу и искушењу страсти.

*
* *

Познато нам је још од старине, да је *Сифилис* заразна болест. Сем тога знамо да може бити и наследан — нарочито, ако је зараза скорашња, или ако је лечење било недовољно и нередовно.

Дете при самоме рођењу или мало доцније сноси последице нелеченог или нередовно леченог сифилиса свога оца

или своје мајке. Ако му пак родитељи не предузму одмах потребне и довољне мере да га лече, редовно и као што треба, оно ће више или мање сносити последице греха својих родитеља за време целог свог живота.

Исто тако сифилис се може пренети и из друге генерације. У својој интересантној монографији публикованој 1905. год. у Паризу доктор Фурније износи посматрања наследног сифилиса из друге генерације.

Сем тога сифилис се може пренети и из треће генерације, на пример: деда задобије сифилис, његов син постаје наследно сифилистичан а унук му пак сноси последице наследне дистрофије сифилиса, т. ј. она ствара код њега извесне поремећаје у храњењу једнога или више органа или производи извесне њихове анатомске повреде.

Ако пак мало дубље загледамо у живот потомака сифилистичара, видећемо

да је доста њих склоно пићу, коцки, не-
раду као и многим другим пороцима.

*
* *

Добро је познато зло, које немило-
стиво нагриза омладину. То је *онанија*.
У данашње доба доста је њих, који су
жртве ове стидне навике. Ово је зло
распрострањено исто тако код мушког
као и код женског пола и то у свима
друштвеним слојевима. Оно што је на-
рочито неутешно, то је, да су они, који
се поводе за овом жалосном и кобном
навиком, потпуно свесни своје страсти.

Када би се могла измерити сва жа-
лосна дејства ове болесне и несретне
навике, констатовало би се, да нема ништа
бедније ни жалосније од ње, нарочито
с погледом на последице у доцнијем жи-
воту. Изгледа да се слабо води рачуна о
физичким и интелектуалним бедама, које
ствара навика овога порока.

Као што слана уништава пупољке појединих воћака, тако и ананија ништи све енергије у младићству. Њено се дејство опажа с године на годину. младеж, која не зна за то, или, која не може да да отпора овоме пороку, губи не само своје достојанство, своју вољу и своју енергију, него што је по најгоре — и своју физичку снагу. —

Честа навика овога зла ствара такве поремећаје у живчаном систему и центру његовом — мозгу, да дубоке може да спречи физичко, морално и интелектуално развиће.

Сем тога примена овога порока може да створи и врло озбиљне физиолошке поремећаје. Јака и честа дражења, полних органа изазивају мене у њима, које могу имати озбољних последица и за опште здравље и за непродукцију врсте. То је потребно напоменути, као могуће код оних, који су склони овој навици.

Оно што је најстрашније то је да се њена дејства осећају и на потомству и оно са своје стране може бити више или мање склоно разним пороцима и страстима.

VI. УТИЦАЈ БОЛЕСТИ НА СТРАСТИ.

Сасвим је природно, да је утицај, који врше болести на наше душевно стање у тесној вези са оним, што га врши људска конституција.

Најобичније стање човечије душе, карактер, само је душевни, т. ј. морални, израз целине и скупа његове организације, његовога састава.

На основу узајамности душе и тела, наш карактер (до извесне тачке гледиштом) зависи од наше конституције. Исто је тако упливисан у болести, једним више или мање непријатним и несносним начином. „У болесна човека ни молитва здрава“...

Разне болести моћно утичу на интелектуалне операције, на мисао, на вољу, на инстинкт. Њихово стање различито дејствује на карактер индивидуа.

Душевне промене, које су нам допринеле разне болести варирају према томе да ли су те болести жестоке (акутне) или хроничне.

У почетку сваке акутне афекције дешавају се разне промене у душевном и моралном стању код болесника. Леност, туга, досада, клонулост, декурежирање, у опште су претеће ових промена.

Хроничне болести чине људе немирним и неспокојним, суморним и сетним, ћутљивим, раздражљивим и дурновитим, себичним.

Колико су пута лекари били изненађени отпором извесних знакова тј. симптома болести у пркос најприкладније и најбоље испуњаване дијете и лечења! Е па лепо! У већини случајева, по Дески-

реу, права сметња и препрека лечењу долази од жалосног узнемирења духа.

Десриел је лепо казао, да мисао треба само да се очисти да би се тело потпуно лишило од нечистоће и мрља, које је добило.

Да ли је могуће да човек буде слеп те да не призна егзистенцију чудновате солидарности — узајамности — између душе и тела! Чим човек има смелости да тријумфује услед јаке страсти или услед тога што је учинио неко дело заиста пуно врлина, свест, која је тада задовољена, у њему одмах буди и осећај благостања, прекрасан мир подесан да потпомогне равнотежу функционисања његових органа.

VII. УТИЦАЈ ДРУШТВЕНОГ ПОЛОЖАЈА, ЗАНИМАЊА И СРЕДИНЕ У КОЈОЈ СМО.

Друштвени положај и свакидашње занимање директно утичу на наше страсти.

Само утицај друштвеног положаја на наш карактер и на наше моралне одлуке у сваком је случају мањи од онога, који произилази од свакидашњег посла, јер занимање утиче на наш менталитет.

Ако мало дубље загледамо на средину, у којој се налазимо и на начин на који у њој живимо, видећемо да она неоспорно помаже стварању и развијању људских страсти — баш услед подражавања и сугестије.

Имитирање тј. подражавања других као и сугестија узроци су великог броја људских страсти. Оне варирају према духу времена, тј. према психологији саме масе. Оне су код неких пролазне док се код других укорене у срце и трају више или мање.

У подражавању иницијатива долази од онога, који се угледа на другог. Таква је случај са алкохолним пићем, коцком и тврдичењем.

У сугестији иницијатива нарочито долази од спољашњих узрока, ма какви они били. Тај спољашњи узрок може бити човек, ствар, лектира. Сетимо се њеног утицаја на стварање љубавни страсти, изазване друштвеним, политичким, верским, патриотским питањима, или ма каквом стварју, која има одзива. Она исто тако утиче и на децу (виђају се деца од 12, 13, 14 год. да напуштају своје родитеље па се одају разним авантурама занета ма каквим догађајем или описом путовања, прочитаним у некој књизи).

Обично посећивање друштвених слојева чини без сваке сумње, људе веселијим, учтивијим, пријатнијим и даје им исто тако духу као и телу више љупкости и еластичности.

Породични живот чини људе уреднијим, снажнијим, сталоженијим, моралнијим и нарочито мање себичним.

ГЛАВА III.

Развијање страсти.

Страсти и болести су као две рођене сестре: постају, развијају се и завршују готово сличним начином.

Само страсти не постоју увек бурно и нагло: не могу се створити у једном једином тренутку. Да би се створиле потребно је и времена као и постојности. С тога и изгледа да се оне стварају полако. И према самоме изразу патологичара почетак им је спор и нејасан.

Развијање страсти није исто код свију људи. Оно варира према особинама као и према природи сваке страсти. Тако се нпр.: амбиција не ствара и не развија као љубав а ни гнев као тврдичење.

Исто тако ни политички фанатизам не постаје и не развија се као нпр.: гурманство, или пијанство као завист.

Постоје извесне сличности између развоја наших страсти и самих органских болести. И баш те саме сличности падају нам врло јако у очи: страсти и болести јављају се било у јаком, акутном било у хроничном облику. Жестока акутна болест не постаје хронична док се не промени и трансформише само њено стање, а врло често јавља се и периодично. Исто се тако и страст са своје стране мења: од акутне постаје хронична од хроничне акутна, или најзад и нестаје. Али се ипак по каткада јавља у периодичности, на коју лекари — изгледа — не обраћају баш тако довољно пажње.

Доба старости, пол, физичка конституција темпераменат и карактер, храна и клима, наслеђе, физичка и морална атмосфера, којима смо окружени, врло

јасно утичу на трајање, жестину и бујност њихових манифестација.

Ако аналишемо разне наше страсти, можемо у опште рећи, да је гнев једна врста јаког бунила, док је мржња стварна хронична афекција, чији је најобичнији акт освета. Исто тако кажемо да су завист и злоба страсти слабих душа; оне имају најпре свој хроничан развој а затим буквално уништавају своје жртве. Оне су, дакле, само скуп душевне патње, мржње и страха. Шта је амбиција ако не смеша разних доза егоизма, охолости, тврдоглавства и пуне наде. Другим речима: она је упорна грозница, чији потмули развој и највиши нередовни ступњеви убијају баш у највећој нади.

Да не говоримо о потребама осећаја, љубав се често састоји из исто толико сујете, егоизма и имагинације, колико и из стварне афекције, нежности и наклоности.

Најзад, пијанство, које од свију људ-

ских порока највише заглупљује и морално убија личи врло често на оне живчане грознице, које попуштају за извесно време па онда опет хватају и чији је периодичан повратак главни карактер.

Страсти имају још један карактер, који их приближује органским болестима. Оне су солидарне међу собом као и сами наши органи, са једном главном, која остале страсти надвлађује. Главна страст је дакле та, која надражује својим жељама, захтевима и пожудама све способности, све осећаје и све пријатне инстикте; која налаже ћутање онима, које би баш хтеле због тога да спрече и задрже то задовољство.

Постоје исто толико простих страсти колико и простих болести.

Када је један орган тешко повређен, сав организам пати с њиме. Исто тако када се једна страст у човечјем срцу развије и укорени душевно и физичко стање је нападнуто и квари се више или

мање због тога. У оба случаја и душа и тело носе последице тога болеснога стања, јер су у такој вези да човек, који је од њих састављен, зависи баш од њихове узајамне, међусобне и хармоничне реакције.

* * *

Све страсти које нестају у извесном добу људског живота, могу бити замењене другима. Оне, дакле уступају место другима не мање тираничним од самих њих. Тако нпр.: нутритивне страсти и леност у детињству обично и замењују у младости заносима љубави. Неколико година доцније, у зрелије доба живота, љубав уступа своје место разним облицима амбиције; најзад амбиција нестаје у старости и уступа место тврдичењу.

Тако се непрекидно трансформишу, мењају и завршују главне страсти, које смо запазили у току људскога живота.

Потребно је напоменути, да се страсти, остављене саме себи, врло ретко завршују стварним излечењем.

Многобројна посматрања показују, да се страсти каткада могу свршити и лудилом. Доста нам је таквих случајева познато да нам изгледа довољно само да се сетимо на њих и да не улазимо у даље котентаре и не дајемо нове примере.

Завршетак људских страсти може бити и смрт. Страстан човек долази до фаталног свршетка баш због самога дејства страсти и то на два начина. Било самим унутрашњим дејством страсти, он срља у смрт и ако зна да је врло могућна, врло вероватна а не труди се да ју избегне. Такви су случајева са: гурманством, пијанством и љубави. Исто тако по каткада може довести до смрти и прекомерни рад артисте или научника и слепо тврдоглавство амбициозног човека, који слаби ум рачуном.

Сем тога страстан човек срља у сигурну смрт драговољно, смело и одлучно баш због истих унутрашњих узрока, који су још и под упливом спољашњих утицака или самих прилика. Самоубиство је типичан случај овога завршетка. Примера ради можемо узети мржњу, која се завршава осветом.

Можемо учинити још једну општу примедбу. Када говоримо о страстима, обично смо навикнути да мислимо на две или три најобичније и најдраматичније, да није ни потребно а да не потсетимо — што нам у осталом доказују и искуства из људскога живота — да се готово све страсти, без изузетка, могу завршити смрћу. Кратак преглед чињенице даје нам доказа за то.

Непотребно је да нагласимо љубавну страст (љубав). Статистички податци свију самоубистава доказују да је број људи, који су извршили самоубиство у опште четири до пет пута већи од броја

жена. То се можда објашњава баш честим случајевима заједничког самоубиства код заљубљених.

Многобројни судски документи и анкете утврђују да љубавници у опште спремају безбрижно и весело своје заједничко самоубиство, — тако, да њихова жеља узима привидност чврсте и јаке воље и не престаје да буде јака и жестока страст.

Амбиција је исто тако страст, која може довести до смрти. Историја нам је дала доказа за то. Сетимо се само римске а нарочито византиске историје: од 109 особа царског порекла само 34 завршише природном смрћу. И најкрволочнији тирани увек су налазили амбициозне људе у својој служби. (Хенрих VII, његове жене, његови министри) сигурне да ће завршити насилном смрћу.

Јако страстан човек сав је прожет својом страшћу. Тако све оне страсти, које имају за суштину и битност љубав

према покушају, случају и ризику; љубав за истраживањем нечега непознатог: као код коцкара, код авантуристе, код експлоататора, треба у напред да се помире са помишљу да се могу завршити по каткада и самом смрћу.

Иста је ствар за мржњу као и за завист. При највећем њиховом ступњу, оне се изражују познатом клетвом: „Мора умрети па макар умро и сâм!“ По јапанској литератури освета је преферирана страст, као што је љубав у позоришту и у роману источњака.

Исто тако, најзад, знамо, да тврдица више воли да умре, но да се лиши свога блага, свога трезора.

Остаје нам да напоменемо још једну групу страсти специјалне природе, које које могу довести до смрти. То су патриотизам па онда верски и политички фанатизам. Ове су страсти врло често и колективне и сличне страсних здружују у место да их једног од другог отуђују.

Оне стварају једну врсту пожртвовања услед тога и доводе гдекада и до саме смрти баш због јаке вере, чврсте и опште идеје као и идеје, која се може општом учинити.

Страсти, које се завршују смрћу, јављају се у главном код веома страсних људи и пружају нам слику борбе између два енергична инстинкта. С једне стране инстинкт за одржањем и страхом од смрти као и жеља за животом а с друге стране пак инстинкт ка једноме циљу и несавадљивој жестини саме страсти.

Може се рећи да сви људи немају исту моћ и јачину инстинкта за одржањем. Кад једних он је урођен а код других он је ослабљен услед разних неизлечивих болести, туге или размишљања. И јако страстан човек, који је сав обузетство јом страшћу умире баш због психолошких разлога као што остали људи умиру услед физиолошких разлога.

Злочин је исто тако каткада крајња форма и жестоко средство задовољења страсти из љубави, амбиције, освете, итд.

* * *

Беда, разне болести и лудило, прерана смрт и злочин, тужна су перспектива и могућност необазривих људи, који се не труде да ограниче своје потребе и да се умере у бурности својих пожуда.

Ова страшна а ужасна проностика људи, који се одају жестини својих страсти, може бити исто тако примењена и на разне народе.

ГЛАВА IV.

Страсти и физиономија.

Људска физиономија само је скуп разних спољашњих облика човечјега тела. Она је рељеф карактера т. ј. најобичнијег душевног стања.

Боја лица, црте и изрази на нашем лицу, као и покрети обрва и очију, глас, сви телесни гестови и покрети као и рукопис имају код свакога од нас свој индивидуалан карактер.

Нема ни једне црте а ни израза на лицу, ни једнога телеснога покрета, који немају свога узрока. Другим речима: нема ни једне спољашње манифестације нашега тела, која нема свога унутрашњег узрока. Постоје најтешњи односи, који

спајају нашу спољашност са нашим унутрашњим стањем. С тога и можемо рећи да је наша спољашњост само манифестација онога што се обично дешава у нама.

Врло нам јасно пада у очи стварна сагласност, т. ј. потпуна хармонија између свију наших осећаја и нашега телесног држања. Због тога и судимо о свима делима људских бића баш по њиховој физиономији и из ове закључујемо у опште о свима побудама унутрашњих особина.

Наше лице и наши телесни покрети имајући свој лични карактер, дају свакоме од нас, као што смо напоменули, и своју сопствену индивидуалност. Може се рећи да наше црте и сви наши спољашњи покрети верно одају и изражују саме наше страсти и да разне страсти стварају и нарочиту физиономију човека.

Радост и жалост у љубави, гнев и мржња у зависти, љубомора и амбиција

остављају извесних промена у физиономији свију нас. Све веселе страсти нпр.: показују радост на нашем лицу — оне га шире и озарују — док тужне страсти утичу сасвим супротно: оне остављају бразде и боре и бледило на лицу и помрачују наше црте.

Боја лица је, дакле, различита у разном душевном расположењу и зависи од осећаја, који ју производи, као и од природе саме страсти.

Покрети обрва одају наше страсти најизразитијим начином. Тако нпр.: обрве се подижу у тренутку гнева код амбициозних и код љубоморних бића, а скупљају и мрште у тренутку туге, мржње и презирања као и у свима сетним и невеселим размишљањима.

Што се тиче *очију* оне изражују живот у најнежнијим, најмилијим, најфинијим и најделикатнијим нијансама. Примера ради можемо узети веома страстног

коцкара. Његове очи имају често страшан и чудноват сјај. Оне су сјајне и влажне код заљубљених. Док бића, која су мало слабије физичке конституције, имају доста непокретан поглед у тренутку гнева, дотле човек мало снажније физичке конституције има живљи и узбуђенији поглед у томе тренутку.

Унутрашње човечје стање открива се у свакоме тренутку и по *боји самога гласа*. Свака страст има своју боју гласа, која ју јасно одликује и обележава. Тако нпр.: у душевном болу глас пригушен — потмуло јечи — а у љубави звонко трепери; пријатан је. Постоје исто толико промена и мењања у боји гласа колико и разних нијанса у осећајима.

Сви *покрети* нашега тела, наши *гестови*, верни су тумачи самога нашег душевног стања. Они нам спољашношћу својом јасно оцртавају наше унутрашње расположење па према томе издају и саме наше страсти.

Сви телесни покрети мењају се, дакле, према осећајима, који се у нама покрећу; према страстима, које нама владају а такође и према нарави, стању темперамента, карактера и самога здравља свакога од нас.

Од свију покрета људског тела ни један се толико не мења колико се мења покрет руке и прстију при самоме писању. И баш због тога и сâм наш рукопис има своју изразиту и значајну физиономију.

Наше душевно расположење утиче на наш начин писања.

Друкчији ћемо карактер дати нашем рукопису када изливамо свој гнев а друкчији када тешимо пријатеље; када смо сталожени. Исто тако друкчији је људски рукопис у тренутку пијанства, а друкчији опет у љубомори или зависти. Сем тога друкчији је код енергичног човека а сасвим друкчији код млитаве, троме и неодлучне особе.

Људска спољашњост само је, дакле, рељеф људске унутрашњости. Све про-
мере, које смо у карактеру и интелиген-
цији извели васпитањем и образовањем,
производе јасно одговарајуће промене и
у нашем спољашњем изгледу, физично-
сти и физиономије.

ГЛАВА V.

Дејства страсти

А. УТИЦАЈ НА ЉУДСКЕ СПОСОБНОСТИ

Оно што разликује људе од животиња то је разум и слобода. Неумереност у страсти смета развићу њиховом, спутава им снаге па их и најзад убија.

Неки мисле да се на првоме месту ствара једна врста пролазне раздраганости, заносног стања, која може да створи илузију живота, који осваја мисао и жељу исто тако као што бујност изгледа да прожима цело биће, од главе до пете. То је, дакле, по њима прво дејство сваке страсти.

Била страст добра или рђава она вуче на своју страну, у своју корист.

Она удружује и активише тј. ставља у дело све снаге људског бића, доводећи их до максимума њиховог дејства, која трају само дотле, док управљамо својим снагама не трошећи их немилице и не расипајући их. Она трају дотле, док се наше снаге узнемиравају само у реду и докле се оне могу да обнове у ваталном кругу као што се обнавља сок у дрвету, које буја услед сунчеве привлачности. Ако пак засечемо дрво на његовоме боку, сок поцури на томе месту да се изгуби те тиме учини, да дрво не напредује или да баш и угине. Када се човек ода страсти она му обузима сав дух. Он више не промишља него се са истрајношћу поводи за њом.

Када је, дакле, љубав за страшћу једина та, која узнемирава до врхунца људске енергије, оне се тада губе као и сок из повређеног дрвета. Оне се тада ретко обнављају да би ојачале разум и изазвале његове плодове.

Како је разум складна хармонична активност, то се он слаби или умањењом активношћу или недостатком у хармонији, и због тога мало по мало и попушта: помрачује се и отупљује. Крајњи резултат таквога стања је интелектуално опадање па чак и потпуно заглупљивање. Многобројни су примери, који нам стварно дају доказа за то. Тако нпр.: каже доктор Легран, да постоје два карактера, који на сличан начин разликују алкохоличаре. По њему је један од њих више или мање јача отупелост умних способности док је други више или мање потпуно уништење савести.

Може се рећи да највише кињене жртве нису оне, које алкохол грубо доводи до пијанства, него оне, које најпре изгледају неоштећене тј. оне, које неосетно и полако упропашћује да би их мало по мало довео до свију облика несвесности као и до лудила. Врло је мало потребно таквим индивидуама, које су

потајно отроване и засићене, па да алкохол створи или побуди код њих душевне поремећаје. Такав је случај са лаганим, несвесним пијанством, које се привидно добро подноси без икаквих манифестација, које се обично откривају.

Непотребно је инсистирати да је алкохол један од врло честих узрока душевних поремећаја. То је ствар толико очигледна.

То исто треба рећи и за опијум, за морфин, за хашиш, за еројин, за етар, за хлорал као и за све оне многобројне отрове, који у најмањим дозама заузимају место у терапији а које извесне особе узимају у претераним количинама када се само поводе за задовољством те своје страсти.

Извесни се од њих хвале да ту налазе чудновати надражај за своје интелектуалне способности. Тако нпр.: опијуму су била придавана ова дејства. Међу тим он ни најмање не заслужује то и

тобожњи надражај само је једна врста просте илузије. Опијум је, у опште, нарочито услед свога главног алкалоида морфина, пре свега отров воље: смањује енергију, ништи кураж, засићује, огади рад и доводи своје жртве до велике инерције.

Под утицајем опијума, страсници те врсте губе равнотежу интелектуалних способности; те нису способни да своја дела беспристрасно критикују. То су људи, који варају сами себе о својој способности и постепено губе свест о својој личној вредности, ласкају сами себи и живе у илузијама. Ова илузија потиче отуда што опијум трујући моторне живце мало по мало слаби смишљену пажњу, напор или моћ синтезе и контроле, те се на тај начин идеје везују само случајно — као и у сну.

Понављање доза повећава све више и више рђаво функционисање мозга. Поред штете по телесно здравље настаје

депресија, збуњеност и обамрлост те стражник најпосле из бунила пада у неосетљивост, тупоћу и глупавост.

* * *

Човек, који се поводи за својом страшћу, поводи се за својим нагонима. Исто тако као што му се мисао разбије у осећајима, његова се воља подаје инстинкту и деградира. То је јасно као дан.

Инстинкт је заслепљен, узбуркан, напрегнут и фаталан. Он иде, као што га човек гура: бес дискусије, без избора, без предвиђања; према приликама, које се јављају; према случајевима, који га буде; према навикама, које га проузрокују; према прохтевима и жељама, које га муче. Ако запитамо пијанице зашто тако често подлежу кушању своје страсти половина ће нам одговорити да то не зна. Њих привлачи једна врста заноса. Пушачи опијума неспособни су да даду отпора својим жељама, а способни за све

слабости, за сва срамна дела и за све срамоте само да би на тенане задовољили страст за пушењем. „То је јаче од мане, јадају се они, када хоће да се извине.“ Новац, коцка, амбиција, околост, гурманство, похотљивост, полна уживања, другим речима: Све страсти, које распаљују уживања, не чине ни више охолом ни више слободним. И ту такође човек добија исти одговор: „То је јаче од мене.“

Када је инстинкт јачи, воља је слабија; она је, дакле, у томе случају зависи и потчињена суровом господару. Човек онда није свој господар; не уме да се савлада: он је под утицајем страсти; он јој је роб.

* * *

„Добро срце“ — т. ј. доброта, пожртвовање, оданост, љубав — попушта и потпуно се губи, чим човек постане роб своје страсти.

Истинита љубав, она која даје у место да узима, која гледа своју радост у радости других, која је пуна пожртвовања и заборавља сама себе, ова је љубав створена од нежне и пажљиве мисли и воље, увек готове за жртву. Али чим је човек роб своје страсти он више не може да се брине и жртвује за друге; он не може више да буде добар, не може више да воли. Он воли тада само себе, па — и ако тврди да воли друге — то је исто тако као што курјак воли јагње. Нпр.: опиоман постаје потпуно неосетљив тј. човек који се ни за шта не узбуђује. Опијум је раздрешио све везе, које га везују за његову породицу, за његове пријатеље, за све оне, које је раније волео. Он је роб своје луше, он само живи од ње и за њу. Он би ма шта потписао и жртвовао да задовољи своју страст, али ништа за срећу других. У место луше метните пиће, и то е срце, тј. душевно стање алкохоличара.

Остале страсти за којима се човек поводи са истим бесом, развијају исто расположење осећаја. Колико се само очева и матери одају бесу својих страсти, газећи све што им стоји на путу; што их спречава у њиховој страсти — чинећи без оклевања да се на њиховом огњишту горке сузе лију?

Једном речју човек, који је роб своје страсти, постаје егоиста.

Свакидашњи примери потврђују, да неумереност у страсти човека слаби, деградира а ако се продужи и дуго траје, да затире разум, вољу и срце тј. да одузима човеку све оно што је људско: све оно, што га разликује од животиње.

Б. УТИЦАЈ НА ОРГАНИЗАМ.

Болесно психолошко стање брзо проузрокује и болесно органско стање. (Левеле — Париз — Браше).

Можемо ли спорити стваран утицај страсти на наш организам? Не! Заиста,

не! Неоспорна су њихова дејства на редовно функционисање наших органа.

И ако је у природи својој ограничен човек је ипак зато бесконачан у својим жељама: никада не зна шта је доста. И када захтева од својих ограничених чула да испуне његове бесконачне жеље он их напреже преко њихових моћи. Органи се исцрпе, живци отупе, и у колико је потреба за наслађивањем јача са стеченом брзином навике задовољство се смањује у изнуреним чулима, вели А. Ејмје. Страстан човек покушава тада да своју страст учини живљом не бирајући средства. Живчани систем великим губитком заморен изађе из равнотеже. Он се квари у исти мах.

Не говорећи овде о њиховој сарадњи при људској активности у правој смислу, живчани је систем непосредан инструмент животињске осетљивости. Ако су на овом инструменту раздешене жице тј. ако је покварен или похабан онда и

његове функције скрену с пута или се изопаче, а само људско биће постаје нескладно и слабо. У том се случају може десити (као што се то и дешава) да се човек тако нађе не само испод човека већ испод животиње. „*Corruptio optima pessima*“, кварећи се најбољи пада испод најгорега.

Али пошто је уништило човека у човеку и дегредирало испод животиње, задовољство, које производе наше страсти, силази ниже до самога живота и јасно дејствује на наш организам. Само сви органи не носе на себи трагове тога дејства, тога против-удара са истом јачином као и жестином.

Страсти мењају људски организам према томе како га узбуђују и нападају — пријатно или мучно — а то ће рећи: према томе, да ли су оне добре или рђаве. Хиљаду физиолошких појава јасно нам потврђују стварност тога дејства. Хладан зној, који производи страх, бле

доња или црвенило у лицу, тренутне не-
свестице услед престанка куцања срца,
које прате разна наша душевна распо-
ложења, нарочито јаке емоције и јаке
страсти, јасно нам показују тесне функ-
ционалне везе, које спајају наше душевно
стање са нашим физичким.

Када је у економији нашег тела један
орган болестан или када се мења увек
ће се баш на њему концентрисати овај
утицај страсти.

*Болести, које воде своје порекло од
спрасши, сачињавају огромну већину
оних, које постоје и владају у људском
роду. Ове су болести много чешће од
оних, које произлазе и долазе од свих
осталих промена у нашој економији.*

Дескире нарочито истиче да страсти
производе половину туберкулозе, већину
костобоља, три четвртине наглих смрти
и већину самоубистава од целокупног
њиховог броја.

Страсти су, дакле, фактори, који ме-

њају економију нашег тела, који припремају земљиште и који чине могућним примање, развијање и цветање инфекциозних клица, заразних микроба и бацила баш у унутрашњости самих наших ткива и органа. Без ове припреме саме средине не би се могле развити те патолошке бактерије, које изазивају разне болести.

* * *

Алкохол квари и уништава главне људске органе: желудац, црева, јетру, бубреге, плућа, срца, вене, артерије, живчани систем. Смањујући на тај начин животну способност наших ткива и органа он самим тим смањује и њихов отпор према опасним утицајима и баш због тога, може се и рећи, постаје изазивач болести.

Неумереност у јелу, гурманство припреме су за костобољу и за разне желудачне болести.

Услед својих сталних и непрекидних емоција и душевнога бола *амбиција* дубоко руши поредак редовног храћења наших органа и доводи до разних диспенсија, а често ствара и разне органске срчане афекције. Она се обично завршује меланхолијом и амбициозном монотонијом.

Исто тако и *завист* са своје стране утиче на наше органске функције — нарочито ако је хронична. Она тада производи све врсте диспенсија, хроничне болести у желуцу, у цревима, у јетри и у слезини. Она мало по мало троши, уништава и упропашћује снагу завидљивих особа, стварајући код њих ужасне а честе несанице и доводећи их до меланхолије.

Према случајевима — *љубав* утиче или повољно или неповољно на наше здравље — самим тим, што одржава или ремети трофичну улогу у редовној исхрани наших ткива и органа.

Страси за интелектуалним радом такође штети човечји организам. Она без престанка сувише раздражује наш живчани систем на штету осталих органа и због тога и има за последицу код једних поремећено варење код других болове у желуцу а опет код неких и шуљеве. Она исто тако често ствара нарочиту живчану осетљивост код извесних личности и тиме их по каткада чини несношљивим за своју блиску средину и околину. То су чешће као и главније последице код оних особа, које се стварно одају овој страсти. Узгред ћемо напоменути да је она врло ретка појава код нас.

Код *каршаша и коцкара*, од непрекидних узбуђења, јавља се нередовно функционисање органа, болести желуца и црева, несанице и меланхолије.

У колико је човек осетљивији и надражљивији у своме душевном и у физичком стању у толико је и већа пушташћу дејство страсти.

Када страст достигне свој врхунац учини да наша чула или отупе или да добију финоћу сходно нашем карактеру и нашој физичкој конституцији. Она тада може да изврши велики душевни преврат. Тако нпр.: велика љубав гони многе људе да све жртвују за љубљену жену док јака љубомора може да обезуми.

Нема ни једне страсти, која не ствара кризу: заплет и завршан расплет. Овај се свршетак изражава једном биолошком појавом. Тако је нпр.: после великога душевног бола ублажен онај, који може да се исплаче; тако грашке хладног зноја обузимају човека после великога страха; тако честа велика и дубога зевања помажу лењоми да изађе из своје учмалости и свога мртвила.

*
* *
*

Извесни осећаји и неке страсти врше најповољније управо *лековишо дејство* на болан организам. Запажено је да се

дејством страсти могу променути доста наших болести у своме развоју па по хаткада чак и излечити. Такав је случај нарочито са оним страстима, које проузрокују весело расположење, јер је оно пријатељ и помагач здрављу а утук болести.

Стварна се излечења могу да изврше тада особито у случајевима „слабих живота“ (неурастеније) и у болестима живчаног система.

Љубав је тако јак страстан осећај да савлађује најдуготрајније и најупорније склоности. Доктор Буожер наводи да је лично познавао меланхоличне људе, који су због своје нервозе били склони самоубиству а који су се излечили љубављу једне жене или миловањем своје деце.

Ма какво било физичко стање једне особе готово је увек могућно дејствовати на њу, само ако је та особа прожета једном страшћу, која њоме јасно госпо-

дари. Да би се то дејство постигло потребно је да се главна страст употреби и у покрет стави. *Тврдица*, равнодушан према свему, постаће најпажљивији чим му човек говори о пробитачном давању новца под интерес. *Скулаљач инсекаша*, који не воли ни штрајкове, ни скупове, ни ратове, ни револуције, живо ће се заинтересовати за неколико колеоптера, којих дотле није имао у својој збирци.

ГЛАВА IV.

* * *

Цео организам нормалнога бића састоји се из једнога скупа апарата — органа, који само дотле потпуно хармонички функционишу, док правилно учествује живчани систем, који целом исхраном управља. Живчани систем састоји се из две врсте живаца. Једна врста од њих полази из мозга и кичмене мождине и то су живци, који нас одржавају у вези са спољним светом. Друга пак врста живаца полази из живчаних ганглија тј. живчаних жлезда, које су разне величине и налазе се растурене свуда. Она уређује унутарњи живот наших органа.

Прва врста ових живаца разилази се у главном у чулне органе и органе, чија

је функција потчињена нашој вољи (на пр. мишићи, итд.) Друга врста одлази у унутрашње органе и инервира их као што је случај са срцем, са желуцем, са цревима, са јетром, са бубрезима, и тако даље.

Обе ове врсте живаца тј. они, који имају везе са спољним светом као и они за регулисавање наше исхране, сачињавају једну јединствену целину.

Ни један чин нашега живота и ни једна једина мисао не могу се извршити, а да се не ставе једновремено у покрет оба ова живчана система.

Њихова функционална органска веза показује се при свакоме нашем делу, при свакој нашој жељи, при свакој нашој потреби и при сваком нашем најмањем узбуђењу. Зар не видимо, тако на пр.: свакога дана како карактер најмирнијих особа постаје напрасит и несношљив под утицајем глади и болести? А зар опет не видимо исто тако да се болест или

глад могу знатно променити и ублажити под утицајем јаке воље?

Дотле, док ова два живчана система функционишу у складу — докле су год у хармонији — физичка равнотежа има за последицу психичку равнотежу, тј. душевни мир. Али ако се у редовном функционисању живчаног система деси ма какав поремећај одмах се као последица његова јавља и промена у нарави, у карактеру, у душевном расположењу. Овај поремећај може потицати било од какве повреде у мозгу или кичменој мождини, било опет од слабости ма каквог органа, или најзад од какве органске урођене или наслеђене слабости. Други пут овај поремећај потиче од једног или више спољних утисака велике јачине саопштених мозгу преко чулних органа а чија јачина ремети складан рад оба ова два живчана система.

Страст, која је најпре само прост продукт душевног поремећаја, убрзо ствара

и промену у редовном функционисању наших органа; мало доцније ове се промене локализују на замореним органима и постају извор сталних надражаја, који подражавају трајање страсти. Страст затим прелази у навику, која овековечава ствари пошто је друга природа. Навика, дакле, помаже страсти, одржава фиксидеју и преобраћа је у изричну потребу.

Када страст постане неутолима, ненасита и тиранска — у толико више у колико се више задовољава — када нас она надвлада и освоји, тада тек она мења редовно функционисање наших органа и тиме мења и деформише и наш организам. Страст тада постаје физиолошка реакција, која нам се натура и влада нашим организмом као год и сва нормална физиолошка дејства.

ДРУГИ ДЕО

**Неколико интересантнијих
страсти.**

ГЛАВА I.

Љубавна страст.

Од увек се по најчешће и по најрадије говорило о љубави јер је она онај покрет душе, који уједињује све остале људске страсти. Неодољива драж, која одржава жељу; тајна привлачност, која спаја и уједињује бића; вечити пламен, који их чини трајним, који их овековечава: то је љубав.

Она је извор живота, сваке радости и сваке муке.

Љубав је најсложенија страст, јер од самога свога постанка резултује од две сједињене потребе, једне физичке и друге душевне.

Нема љубави, која нема каткада у неједнаким дозама потребу осећаја, афективну потребу, осећај љубави према самоме себи, извесну врсту кокетерије, радозналости, мало страха и зависти а све скупа цементирано и повезано имагинацијом.

Душевне особине, које она ствара, извор су тако деликатних, нежних и пријатних уживања да се до извесне мере могу претпоставити физичким преимућствима то јест физичким користима, које су монотоне а нарочито још и пролазне.

Добра душа, која се воли, стварно и истински, не мења се: човек јој може остати веран целога живота. У томе је баш и надмоћност као и превласт платонске љубави над физичком, која се односи на тело, т. ј. на нешто што дуго не траје; на нешто, што је непостојано.

Најчистија љубав, љубав најмање чулна, која је пробуђена најнежнијим осећајима, само се најзад изазива дражима, љупкошћу и примамљивошћу.

Сви људи не осећају подједнако болове, неспокојства, узнемирења и бесљубавне страсти, љубави.

Друштвени положај, занимање, домаће и школско васпитање, које смо добили у детињству или раној младости; моћ личне имагинације стварају и способност да човек воли.

Доба старости исто тако утиче на љубавну страст. Друкча је љубав у детињству, а друкчија пак у зрелијим годинама и у старости.

Клима такође утиче на начин вољења. Друкче човек воли у хладним а друкчије у умереним или топлим пределима.

Постоје исто толико начина у вољењу колико и врста духа, нарави, врлине или порока.

У свакој индивидуи ова страст може да узме толико разних облика и спољашњих изгледа колико постоје разних осећања у његовој физиономији.

„Љубав је пре свега неодољиви нагон као и глад.“

Љубавна се страст јавља у разним нијансама и у бесконачност се мења према околностима, које ју стварају.

Она је суморна и неверљива код љубоморних а тиранска и пуна захтева код амбициозних бића.

Она је чудна и непостојана код људи, који се поводе за телесним уживањима т. ј. код оних, који се само одају чулној насади.

Она је груба и хладна код егоиста док је плашљива, нежна и деликатна код људи, који имају чисто и непокварено срце.

Сваки човек као и сваки народ испољује своју љубав на свој личан особени начин. Код свакога од њих има у љубави нечега што је за њих карактеристично.

*
* *

Љубав варира како у физичком тако и у психичком погледу. Она се не јавља

увек у нормалним облицима у својим физичким манифестацијама као и у душевним. Моћ имагинације, крајња осетљивост живчаног система чине човека јако осетљивим у чулним уживањима.

Према случајевима љубав може бити најслађа али и најмучнија или најгрознија од свију страсти.

Љубав мења људски карактер. Она преображава човечју нарав: од веселог човек постаје тужан или од тужног весео, Физиономија и поглед у потпуном су складу са овом променом.

Ако је љубав срећна у самој ствари или пак постоји извесна нада да ће таква бити, она изазива срећу и усхићење.

Када човек види или само помисли на вољено биће, срце брже закуца циркулација крви се убрза, дисање се увећа, а лака румен обоји лице. Све црте добију неку живахност: очи су влажне и сјајне; поглед постаје живљи, блажи али пун чежње; на мало развученим уснама

заигра блажен осмејак; боја гласа постаје пријатнија, говор лакши и живљи; изрази пуни хипербола. Човек плива у радости и задовољству. Осећа усхићење у глави, која се исправља; у грудима, које се надимају; у ногама, које га лакше држе и носе.

Лакоћа, којом се врше и физички и умни напори, ствара код таквих лица осећај њихове моћи. И радостан заљубљен човек осећа тада своју моћ не само у мозгу, који боље функционише него и у свима својим органима.

Поуздање у самога себе; прекомеран оптимизам што се тиче живота и свију идеја, које ови осећаји стварају, само су су афективи и душевни, умни тумачи о органском осећају моћи. А тај осећај има свој одређен физички карактер. Он има своју физиономију како у умном тако и у органском погледу. По себи се разуме да се такво душевно стање не може створити — без физиолошких, физичко

хемијских и механичких промена у редовном функционисвању самих наших органа.

Функционално повећање крви у крвним судовима, који се шире и јача оксидација прве су последице тих промена код веселог, заљубљеног човека. Мождана циркулација постаје активнија и све промене у њеном крвотоку као и мождане оксидације повећавају се тада у истој пропорцији као и психичка активност.

У исти мах мождана циркулација дејствује и на срчане функције као и на оне, које служе за дисање. Срце тада убрзава у својим покретима, и као што смо горе напоменули, брже куца. Пулс постаје правилан и бржи, притисак у артеријама већи. И ритам у дисању се мења: постаје у исто доба бржи са дубоким и бржим даховима.

Такво стање повлачи за собом осећај слободе, лакоће и блаженства — тако често описан у песмама.

Промене у дисању и у крвотоку пропраћене су исто тако и дубоким променама у животу наших ткива и органа.

Мислимо да бржа циркулација крви помаже храњење органа. Познато нам је и то да су циркулација крви, храњење и апсорпција активније у повољном душевном расположењу, а слабије у тужном. С тога је и весело и задовољно стање заљубљених лица главни услов, да њихово физичко стање добија у сваком погледу.

Како су у невеселом стању циркулација крви, храњење и опсорпција мање активнији то се и оксидација у мозгу смањује. Ове вариације у истој су пропорцији као и немоћ и психичка инерција.

Прва последица таквога стања је одјек ва срчане функције као и на оне за дисање. Куцњеви срца се успоравају, пулс постаје краћи и неправилнији а дисање се слаби и успорава.

Услед тога смањује се трофична улога у храњењу наших ткива и органа и тиме се убрзо ремети цео наш организам, који губи у сваком погледу.

Познато нам је да безнадежна и пуна противуречности љубав чини љубавнике тужне, сетне, невеселе.

Као што мољац квари одело а црв нагриза дрво исто тако невеселост утиче на човечје срце. Она ствара осећај нечега што тишти и што мучи и чини таква бића изнуреним и немоћним.

Љубав је у томе случају праћена неносним фикс-идејама, неродом, тежњом за усамљеношћу, умором, слабошћу, несаницом, грозницом.

Несрећни љубавник губи тада поверење у самога себе, постаје песимист.

У том случају љубав ремети цео организам као што смо изнели да ремети невесело душевно стање. Кроз тело не престано тада пролази непријатна језа, дисање се мења, пулс постаје неправи-

лан, варање је тешко и стално као неки терет притискује део, који стоји пред срцем.

Љубавна туга се обично оцртава већ на лицу несрећног љубавника: руменила нестаје, око је укочено, мутно, малаксало, пуно бола и сете.

Несрећни љубавник увек обузет једном мисли изгледа лишен разума. Чак му и чула постају скоро бескорисна: он чује а не разуме шта чује; гледа а не види шта гледа; хоће да говори а не може да среди мисли; језик му се заплиће; глас му је тужан и слаб. Ускоро делови његовог тела постају немоћни да поднесу ма и најмањи физички умор, тако „да му се не ради.“ Одвратно му је друштво; тражи увек самоћу. Храна му изгледа неукусна, губи апетит и мало једе. Не може да спава а ако гдекад и зајмури и заспи, врло рђаво спава: муче га тешки снови. Као последица поремећаја главних органских функција јавља се код

несрећника по гдекада и функционална грозница, троши га постепено и лагано изазива опадање целог тела у највећем степену, па тако се његове муке често сврше кад и његов живот.

Од свију 'склоности љубав је неоспорно од најјачег и највећег утицаја на органске функције. Као страст сатире она снагу тела према болестима — нарочито туберкулозе. Могло би се донекле рећи, да је несрећна љубав половину целокупног броја туберкулозних сахранила. (Заиста, безнадежна љубав ствара суво често кашљуцање, тешко дисање, убрзан пулс, врелу кожу, јако и сјајно црвенило на јагодицама, упале очи, мршавост у целога тела).

Велики је број и полуделих због љубавних страсти по душевним болницама.

Несрећна се љубав по каткади може завршити и неприродном смрћу. За то нам дају стварна доказа поједина убиства

и разне врсте самоубиства из љубавних афера.

* * *

Да би се савладала љубавна страст потребна је велика душевна снага. На првом месту лечење љубавне страсти састоји се у владању самим собом. А како је љубав та, која изазива инхибицију душевних и интелектуалних моћи и поремећај редовног тока органских функција, то је потребна и сувише јака воља да би се она победила.

ГЛАВА II.

Злоба, завист и љубомора.

Разлика у васпитању, у сталежу, у друштвеном положају, у вери и т. д. разних индивидуа буди реакцију у њиховој афективној природи, а тиме ствара једну врсту свесне антипатије тј. *мржњу*.

Када је човек стварно увређен и понижен, презрен и мучен, или само уобрази и верује да је то: онда се та антипатија држи једне особе, појачава се разним претпоставкама, постаје трајна и не даје више човеку мира. Она је онда већ стекла све карактере страсти.

Човек сем тога често мрзи и оне особе, које је сам увредио у простом наступу гнева, мрзи их чак и када има

озбиљних предубеђења, да га је увређено лице заборавило, или да му је опростило. То долази с тога, што се у њему ствара нека антипатија, коју не може да избегне јер верује да она стварно постоји код онога, кога је увредио. Зато се и каже да је мржња психолошка комбинација, јер потиче из одвратности и мучних осећаја, управљених ка једноме циљу.

Мржња је страст, која постајно дуго времена тиња а по каткада и вечито траје. Она је доста монотона, изузевши само два случаја: први у наступу гнева, као криза, а други освета као завршетак,

Први се случај дешава стицајем прилика и ствара једну врсту преке, јаке а пролазне емоције гнева. У другом случају тај је гнев хладан и жеља за осветом је тада свестан или несвестан циљ. Освета је последњи тренутак те страсти, она је њен завршетак; њен крај, самим тим што је једна врста задовољења. Она варира према времену, према разним ме-

стима, према карактеру, према полу и т. д. У гневу је освета непосредна док се у мржњи спрема дуго времена с предоумишљајем. Она је срачуната, често долази само после дугог размишљања, која су пуна задовољства и стишавања.

* * *

Завист је срамежљиви душевни бол, који брижљиво желимо да сакријемо, јер нас деградира и понижава баш у самим нашим очима.

Она је прећутна реакција нашег самољубља против нечије надмоћности, која би могла да нас подјарми. Зато је бојажљива и срамежна — дакле страст, коју никада не смемо да јавно признамо.

Она је у опште само једна врста наше слабости већ самим тим, што произалази готово увек од наше неспособности да достигнемо оне, који су сталан предмет наше имитације. Она је последица туге,

коју нам изазива успех и добро оних, код којих се дешава као што је и последица незадовољства, које осећамо због више или мање вредности и природом узвишене способности наших правила.

Услед тога се чак може речи, да је завист само једна врста немоћне амбиције. Она има нарочито нечег заједничког са овом страшћу, а то је, да се јавља међу људима, који иду истим путем у животу, које покрећу иста задовољства и који теже за истим користима.

Завист је, каже Шарон, сестра од стрица тј. братучеда мржњи. Због туђега добра она нам ствара жалост, која нам јако мучи срце и обраћа добро другог у наше зло.

*
* *

Љубомора је готово слична зависти, и по својој природи и по својим дејствима.

Према самим приликама изгледа да се под завишћу сматра само добро, које се дешава код другог. а које желимо да се деси нама, док под љубомором имамо у виду наше сопствено добро, за које се бојимо да га други сасвим не преотме или у њему не учествује. Тако нам бар вели прва књига мудрости.

Човек је обично љубоморан на своје добро а завидљив ради туђега успеха.

По Кабанису љубомора произилази од такмичења или супарништва у пријатељству или у љубави, док се зивист радије приписује супарништву у достојанству, у частима, у срећи и у талентима.

Оно што карактерише љубомору то је да она има за базу нагон или љубав ка искључивом притежању нечега што већ имамо или што тек желимо. Узрок, који ју изазива само је стварно или погрешно мишљење, да нам се одузима то добро, или да га с другим делимо.

Љубомора је само суморна и неве-

села, свирепа и сурова страст, која људима одузима разум до последње искре. Код таквих се бића мозак, заиста истинито болестан храни и заљушкује најневероватнијим претпоставкама. Те претпоставке стварају неки осећај необичне мржње против творца, за кога се стварно зна или само мисли, претпоставља, да нам одузима то што имамо или то што желимо.

Љубомора је осем тога сложенија од разних облика мржње самим тим што је више лична и много више саможива. Она има својих разноврсности, разних облика, Човек може бити љубоморан било из љубави било из амбиције, из таштине, услед личног такмичења, и т. д.

У обичном се говору вели да је љубомора из љубави кратког века јер је најчешћа и, заиста, по најдраматичнија.

„Када љубомора обузме жену, ову слабу и без отпора душу, жалосно је видети, како ју она узнемирује, тиранише,

ужасно мучи. Врлина, здравље, одличне особине и репутација мужа јој само су паликуће овога беса. Такво њено грозничаво стање изгуби од лепоте своје, и квари све оно што она има од лепога и од доброга,“ вели Монтењ.

Ни једно душевно расположење није тако страшно као што је душевно стање љубоморне жене. „Нема тада ни једне њене одлуке, која јој не потсећа на опорину (мирише на киселину) и која није досадна, па ма колико њена љубомора била чиста“ — додаје Монтењ.

Љубомора је у том случају производ мржње и љубави, и прелази из једне крајности у другу. Она циља на ону личност, која ју је издала, или и на ону, која ту личност помаже да је изневери.

Друге врсте љубомора, које су сличне простој мржњи а ничу више из жеље за нечим што прелази другоме у руке, могу се назвати завист. Такав је случај са лишењем: жељене почести, жељеног

положаја, жељене сјајне клиентеле, жељеног успеха у свету, и т. д. о којима смо говорили раније.

Осећај преране љубоморе која, се јавља код извесне деце, између браће и сестара, или других вршњака, којима се одаје мало више пажње било делом било речју, само је једна врста преране страсти.

Завист и љубомора не показују се на исти начин код свију нас. Сваки изражава ове страсти на свој личан начин, који зависи од наших личних идеја.

Бесконечно варирају њихови знаци, на првome месту они варирају према мислима и осећајима, који потичу из главе или из срца; потом варирају према осетљивости и раздражљивости појединих лица као и према њиховом темпераменту и карактеру. Сем тога варирају према добу старости и према полу. Другим речима, ове су страсти различите и јасно се разликују код дeтeта, код човека и код жене.

Оне су сем тога исто тако различите и код разних раса, а може се рећи да се мењају са цивилизацијом и са менама у обичајима појединих народа.

*
* *

У једноме скупу људи пажљив посматрач лако може да позна злобно, завидљиво или љубоморно лице по његовом телесном држању, по његовим гестовима и по самоме изгледу. У погледу таквих лица има нечега немилостивог и лукавог што одбија и убија сваку симпатију.

Покушајмо да их опишемо.

Узмимо прво једно љубоморно снажно лице: Срце му брже бије, куца, дисање му се убрзава. Лице му је црвено. Чело му се мршти; поглед постаје жешћи, разјаренији; капци од очију постају раширени и покривају закрвављене очи. Ноздрве му се шире. Усне му се стискају.

Глас му је промукао. Потскочи, стиска песнице, шкрипи зубива, бесни брекће.

Код слабијих љубоморних лица знаци су друкчи: Срце им се једва осећа да бије. Пулс је напрегнут: јак и чест. Тешко дишу и често уздишу. Лице им је бледо. Очи су им непокретне под обрвама, које се скупљају. Вилице су им стиснуте. С времена на време стресају се и дрхћу. Саломљена од тежине беса своје љубоморе, ова гневна бића, често остају ћутљива и непокретна.

Исто се тако по своје спољашњем изгледу могу познати и завидљива и злобна лица. Нарочито их може уочити вешто око.

Губе се и вену због туђе среће. Чују ли ма за какву ствар од знатније и стварне вредности, она ћуте. Она воле и хвале само мртвеи једино мртве.

Таква су бића намрштена, тужна и ћутљива. Лице им је блело и каткада

изгледа као да је стварно без крви. Обрве су им набране и покретне.

Ако њихова завист пређе у хвонично стање онде им се потиљак савија, глава клоне ка груди, лице се издужи, вилице се опуштају, очи им изгледају велике, а капци по каткада покривају један део зенице. Глас им постаје слаб, без смеха. Они тада једва иду, полако ходају, вуку ноге, клате се и климају, млате, рукама. Остају трома, скљокана, нема. Често су задихана и уздишу. Срце им брже куца и имају јаке палпитације. У исти мах и варење им се квари. Све што једу, рђаво варе и пате од желуца много чешће но остали људи.

Завидљива биће никада нису дебела. Снага им опада; мршаве из дана у дан. Боја коже постаје им блеђа и модра као земља. Често им се појављује и грозница. Мало доцније постају замишљенија, узрујанија и избуђенија и тада много више душевно пате, но што то изгледа

на први поглед: Жале се да су тирани-
сирани од својих органа и губе своју
храброст. Муче их ужасне несанице и
сатиру им снагу, доводећи их до мелан-
холије, хипокондрије, лудила и по кат-
када и до саме смрти.

Завидљива и љубоморна лица осећају
умор и изнуреност не само у мозгу,
који рђаво функционише, него и у свима
другим органима. Њихово душевно ста-
ње дејствује на све органе и смета њи-
ховом редовном функционисању.

Човек не може да замисли, колико
све индивидуа подлежу пре времена тор-
турама и потајним мукама зависти.

Овид, оличавајући завист, износи нам
пред очи у тачним појединостима и исти-
нито главна пустошења, која врши на
људе ова бедна страст:

*Pallor in ore sedet, macies in corpore toto;
Nunquam recta acies; livent rubigine dentes;
Pectora felle virent; lingua est suffusa veneno;*

Risus abest, nisi quem visi movere dolores;
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis.
Sed videt ingratos, intabescitque vivendo,
Successus hominum; corpitque eit carpitur una,
Suppliciumque Suum est.

Ево слободног превода ових стихова: Завидљив човек је предмет презирања и и ужаса. Он је мршав у целоме телу, бледило му се прелива на лицу и ништа не фиксира, преким путем, његов жудан поглед. На зубима му је отисак као рђа. Срце му је препуно мрзости а говор пун једа. Смех му бежи с лица, осим што се болан и зловољан осмејак оцртава око његових усана.

Такав човек помишља у свакоме трепутку на своју немоћ и услед тога нема задовољства ни дању ни ноћу. Немирно спава, сан му је пун несносних и жестоких брига, које га муче дању.

Срећни људи, када постану завидљиви, они постају подмукли и у својој пакости очекују зло другога као да туђе добро ствара њихово лично зло.

* * *

За лекара је ишло толико достојна пажње телесна повреда као и морална или душевни бол.

Без много труда можемо закључити да ће лечење љубоморе и зависти бити у великом броју случајева искључиво морално лечење. Тако нпр: ако лечимо једно завидљиво или љубоморно дете прва ће нам ствар бити да од њега отклонимо предмет, који побуђује његову страст. Родитељи треба, за једно извесно време да га обаспу искључиво својом негом и милошћу. Ваља нарочито да избегавају да млади болесник примети њихову праву намеру, јер ништа толико не продире колико дечји поглед. Деца много лакше читају на лицу оних, који их окружују, него што се то мисли.

Код младића и млађих особа потребно је трудити се да им се скрену ове ми-

сли дијући им узвишенији правац. Али ако таке особе хоће по сваки начин славе, држите се њихове слабе стране па чак и њиховога самољубља.

ГЛАВА Ш.

Амбиција

Много људи већ по својој природи имају живу жељу да се уздигну и дођу до нечега. Само та жеља није код свију њих исте јачине и не траје стално. Код извесних она је пролазна и траје дотле, докле не постигну успеха у првој ствари коју су желели; док код других она је јака и непрекидна, стална. У томе слушају, можемо рећи, рађа се амбиција.

А амбиција је, дакле, жестока и непрекидна жеља да се уздигнемо и разликујемо од осталих, који су нам слични. Она је више или мање снажна жеља да надмашимо оне, који пролазе исту каријеру као и ми, и који су, према томе,

првобитан предмет нашег подражавања, наше имитације. Она је, дакле, упорна и непрекидна граница, која убија баш у највећој нади.

Постоје неколико категорија амбициозних људи. На првоме месту човек може бити амбициозан кад жели да постигне један извештан циљ, као што је случај, кад жели, да доспе до власти, да задобије част, славу, реноме. Неки мисле да су извесни људи амбициозни услед самих својих поступака а који могу бити јаросни, смишљени и сложени. И према томе монографија ове страсти припада по њима исто тако лекару и психологу као и моралисти.

Амбиција је најегоистичнија и најинтелектуалнија од свију људских страсти.

*
* *

Последице ове јаке а сталне жеље да се успе у свему ономе што се ради, код

амбициозног човека ствара само једну врсту емотивног узбуђења у душевном стању, у расположењу. С тога се и вели да је такав човек само једно биће, које прибира неспокојства, које скупља кајање око трошног живота и које се узбуђује и мучи да би дошло до изнурења својих органа пре или после са више или мање граје и хуке.

Познато нам је да разна емотивна стања стварају и разна душевно расположење. Како амбиција има свој прецизан карактер као и своју личну и сопствену физиономију у психичком као и у соматичном погледу, то можемо закључити да се она не може створити без утицаја на физиолошке, на физичко хемијске и на механичке појаве редовног функционисања наших ткива и органа. С тога је неоспоран утицај, које врши душевно стање амбициозног човека на његов организам. Тога ради је и такав страсник веома благодаран објекат лекарског проучавања и лекарске бриге.

Готово све органске функције страдају више или мање под утицајем ове емотивне страсти.

Разни поремећаји органа за варење и живчаног система, разне срчане болести обичне су последице ове страсти код појединих више или мање амбициозних лица.

*
*
*

Покушајмо да осмотримо и опишемо једно амбициозно биће:

Мућен од ове страсти а под њеним утицајем, човек ускоро добија бледу боју у лицу: постане блед. Обрве му се приближују, очи утону у очну дупљу и постану покретне; поглед му је брижан и немиран. Јагодице му штрче а следе очи се удубљују.

Освојен активношћу, коју ствара јака воља, а коју ништа не оставља на миру, амбициозан човек је готово увек задихан као човек да се пење на планину.

Далеко од тога да полако рашире срце и створе душеван мир и спокојство, наде, које амбиција ствара, чине да је човек у неизвесности. Од тога му срце брже куца и он осећа болне палпитације. Пулс му је обично ослабљен, а дах врео. Он слабо спава, или га мучи упорна несаница. А када и спава узнемирено се преврће и много сања. Варeње му је поремећено и непотпуно. Тешко вари с тога често пати од желуца и црева.

Још у старо доба ондашњи лекари приписивали су многобројна недела и злочине страсти амбициозних људи.

Исто тако они су придавали са своје стране и извесну важност њеном утицају и на саме органе. Тешко варeње, каткада жутица, живчани поремећаји као што су час неосетљивост а час опет општа осетљивост, несаница и меланхолија по њима су били последице те страсти код извесних људи. Неки су чак констатовали, да рак јетре или желуца врло

често скраћује живот и дане оних лица чији је начин живота, био узнемирен непрекидном амбицијом.

У доцнијем развијању медицине неки су лекари опет констатовали, да се извесне срчане болести јављају најчешће код амбициозних бића. Неки тврде, да амбициозни хипокондријаци обично умиру ма од које органско срчане афекције.

Рђаво варење (разне врсте диспепсија), срчане мане, палпитација и тахикардија, извесни поремећаји у живчаној и психичној свери као што су меланхолија а нарочито мономанија, најобичнији су завршеци ове егоистичне, у исти мах и интелектуалне а по каткада и идеалне страсти.

Када смо говорили о развијању страсти у опште напоменули смо да амбиција може довести гдекад и до смрти. Зато и сматрамо за сходно, да сада поновимо то исто нагласимо али да додамо да у данашње доба она ретко води таквом завршетку.

ГЛАВА IV.

Страст за студијама.

Сви људи немају исти начин живота па према томе ни исте потребе ни иста задовољства. Сваки од нас налази задовољство на свој начин и то према својим личним склоностима. Једни су склони више или мање уживању и проведу док други интелектуалном и неки опет физичком раду.

Интелектуални радници могу такође више или мање бити склони позиву на коме су, и радити у своме домену према својим сопственим моћима и личним способностима. Али када они занемаре остала задовољства па се искључиво одаду првоме, онда се код њих јавља страст.

Таква лица имају само једно задовољство а то је уман рад. Умно радити то је њихов живот. Она раде и самоумно раде а све друге врсте задовољства, провод и уживања, њима су досадни, неunosни. И у таквим случајевима оправдано је питање: Може ли такав човек дуго да издржи овај начин живота без органских промена?

Не! заиста не! непосредан је утицај, који та страст врши на све функције нашег организма.

Свака иртелектуална акција, која захтева шест до осам часова умног рада, изискује мало активнију церебралну (мождану) циркулацију а исто тако и обилнију исхрану и јачу оксидацију, које се врше у мозгу. Сем тога дејствује и на срце; изазива убрзање пулса; повећава притисак у артеријама и убрзава ритам респирације па најпосле повећава мало и телесну температуру.

Чим интелектуални рад пређе своје границе и постане страст, он изазива церебралну то ј. мождану анемију ослобљенем крви и умењавањем нутритивних (храњљивих) елемената. Како ова анемија изазива трофичан поремећај у општој исхрани то често смањује њену трофичну улогу и због тога мислимо и производи разне поремећаје у њој.

Када се једном утврде разне промене у крвним судовима, оне онда јасно и дубоко дејствују и на остале органске вариације, тј. на све промене, које услед тога у нашим органима настају. Оне их, дакле, успоравају.

Страсне особе те врсте имају жуту или бледу боју лица, скупљене обрве са покретним, а брижним погледом. Коса им пре времена седи а зглобови (артикулације) спречени у покретању, губе покретљивост или постају за природне покрете апсолутно неспособни. Гдекада се дешава опет, да их њихов неумерен рад на-

рочито при вештачкој светлости доводи до слабљења и губитка вида, а умор и бдење изнуре све органе и поремете све органске функције.

Анемија, тешко варење, разне стомачне болести, болести у цревима, срчане болести као и болести у бешици, туберкулоза плућа и туберкулозно запаљење мозга често су последице органских промена, које ствара ова страст.

Сем тога непрекидни поремећаји њиховог живчаног система изазивају најозбиљније нереде и расула и у њиховој интелигенцији, од којих је губитак памћења понајмањи.

Дешава се и то, да се таквим страстницима најпосле услед дугих бдења и непрекидног размишљања о истом предмету и сам дух поремети и помрачи. Геније као што су били Ајлер, Лајбниц, Кант, Плотнер, Лине и многи други савременици завршили су на тај начин свој живот тиме, што су полудели.

ГЛАВА V.

Страст за коцком и тркама

КОЦКА

Коцка у друштвеном животу заузима много значајније место но што се мисли. Врло је много и богатих и сиротих, у чијем животу коцка заузима бар једно мало место и један извештан број часова. Празне и досадне вечери у малим местима, бесполичење паланачког живота изазивају исто толико, па чак и више од искушења великих места и престоница, укус за игром, коцком и временом створе навику, „да се одигра уобичајена партија“. А што је по најгоре из те безазлене навике изроди се права страст.“

Игра и коцка из навике праћена је врло умереним пријатним надражењем и баш зато, што има својих угодних момената и својстава радо прелази у страст.

Коцка као страст је најразличнија психолошка комбинација. Има за непосредан циљ лаку и брзу добит у новцу или трампи, тежњу ка рескирању, авантури или доживљају као што има и своју драж за нечим случајним, неподвиженим, непознатим.

Ова страст није била ретка ни код примитивних народа, код којих још није постојао новац а чији је непосредан циљ био добитак у: оружју, стоци, робљу и другом природном благу. Данас, може се рећи да она игра знатну улогу и заузима велико место у модерном животу. С тога се и каже, да је коцка најстрашнија и најзаразнија страст.

Позната нам је грозница великих и страстних играча. Маро напомиње да коцка заузима исто место у делокругу

психомоторне активности као што алкохол заузима у храњењу. Она ствара илузију богатства као што вино даје илузију снаге. Тако занесеност за игром производи се у истим приликама као и нагон, који приморава извесне дегенерисане људе да пију алкохолна пића преко мере.

У овом грозничавом стану истиче се једна појава доста ретка у афективном животу. То је непобедљива драж према случајности. Случај или боље случајност („пријатељ случајност“ што рекао Н. Мирже) има за човека неоспорну драж и то сама по себи независно од чари, које она пружа. — То јест драж за нечим непредвиђеним, непознатим, несебичним, драж у радозналом и страстном чекању, испуњеном живом маштом.

Зато у самој ствари и тежња за добитком, коју изазива коцка као стрџаст, постаје свестан или несвестан идеал,

који без престанка одржава и побеђује тежњу ка рескирању.

„Коцка је лов, чија је дивљач у добити, злато“.

„Како коцка „на срећу“ садржи у себи наду у стварну или новчану добит или само славу тријумфа, то она изазива емоције борбе против фактичног противника или оног непознатог, који је случај: уживање у победи, бол у поразу у пратњи реакције ка реваншу, усхићење и потиштеност (депресију). Све то чини ово стање од непрекидне узрујаности, које се назива грозница играча. То је концентрирано и раздражено очекивање. Садржина овога стања наде је добитак или губитак, победа или пораз.“ (Рибо).

Такве особе имају само једну намеру, једну жељу: да изложе добијен новац истом случају. Картати се то је њихов живот,

Жудња за новцем, нада за лакоом добити, обилност у јаким и различитим емоцијама, беспослица — то су елементи, које анализа налази у овој моралној болести, једној од најзаразнијих и најкобнијих људских страсти.

Морална физиономија ове страсти варира код разних играча и према осећајима, којима су они запојени. Супротни осећаји, који их узбуђују поништавајући се узајамно, дају им само конфузне и замршене идеје, које се не могу схватити.

Коцкар верује у фатум ништа није познатије од његовог празноверја, које га чини час оптимистом а час опет пессимистом. Он верује у привиђања, снове, добре или зле дане, рђава места, „баксузне“ суседе, слутње и разне сусрете, итд. и неки чак носе и амајлије.

Он је час безбрижан а час опет неспокојан за своју будућност па зато и

бежи од осаме и обићним уживања, која су без укуса.

Он воли само емоције, које изазива коцка, и само њих воли. Он осећа жестоке и неодољиве нагоне, који прелазе у акутне кризе.

Мучен жестоким нестрпљењем коцкар остаје непокретан као кип у тренутку коцке.

Ако хоћемо да видимо колику пустош ствара ова страст у човечјој души то можемо баш у крај стола самога играча, на његовом, обично бледом и равнодушном лицу и у његовим модрим колутима око очију — које су у томе тренутку сличне онима после једне разблудне ноћи. Ту ћемо све то читати. тј. ту ћемо имати јасну слику његовог унутрашњег разстројства. Његове очи имају у извесним моментима ужасан сјај и чудна грозница јавља се тада у његовом мозгу и крви — тако да заборави и час одмора и саму глад, све друге потребе.

Запажено је да се извесни коцкари осећају потпуно чили, здрави, онда, када добију на коцки док други пут, када изгубе, они пате и морално и физички: осећају нерасположење, тугу; осећају се троми и неспособни; имају јаку главобољу и болове у целој телу.

Утицај, који ова страст врши на органске функције није мање директан и много играча услед својих емотивних стања имају често нередовно функционисање својих органа за варење услед чега и пате по каткада од стомака. Неки од њих имају емотивну нахикардију, палпитације. Код других опет сталне емоције у игри повећавају им пресију у артеријама нарочито за време диастола (што смо лично експериментисали).

Каткада се опет од гнева или страха у игри мења састав крви и тиме повећава моћ њене коагулације. Код других се опет као последица њихове емоције јавља малокрвност, општа слабост и

изнуреност као и живчани поремећају, који се састоје у несаници и јачем моралном раздражењу т. ј. промени темперамента.

М. Б. Левро је запазио да су извесни коцкари склони застоју у трбушним органима као и аневризмима у аорти.

Меланхолија, сиромаштво, па и лудило а затим убиство и самоубиство само су обичне последице ове кобне страсти, нарочито када она дотера до помаме.

Т Р К Е.

Шта ћемо тек да кажемо о тркама, чија је мода у данашње доба, како нам то брз изгледа, на своме највишем ступњу?

Страст за тркама процентуално је мање емотивна, али је зато заразнија од страсти за коцком.

Што је најинтересантније код ове страсти то је, да она ствара душевна не-

спокојства код оних, који су јој склони и преко тих узбуђења као и емоције, утиче и на органске функције. За то су нам дали стварна доказа наша лична опажања у Паризу, где смо имали прилике да познамо и пратимо масу људи и жена, који су одани овој страсти.

Утицај, који она врши на органске функције зависи од степена човјечје осетљивости.

у међувремену периоде разних трка лица, која се поводе за овом страшћу, душевно су узбуђена. Она стално мисле и свуда говоре и распитују о месту, о датуму и о часу саме трке. Дају разне прогнозе, кладе се на овога или онога коња.

Са време саме трке, она су у грозничавој зебњи да ли ће стићи први или други коњ за кога су се кладили. Код једних се том приликом јавља лупање срца, код других несвестица а код трећих опет грчеви у желуцу, наступи про-

лива. То су најобичније последице њиховог емотивног, друштвеног стања за то време.

После трке критикују себе саме као и друге, жале се да немају среће и заричу се да ће идући пут бити мало обазривији. Онда се враћају опет на исти предмет разговора, тј. говоре о скорошњој, идућој, трци. Тако они стално живе, докле год траје сезона повремених трка.

Као честе последице њихових емоција и потреса код једних се јавља малокрвност и слабост, код других разни поремећаји органа за варење, а код трећих срчане неорганске мане, несанице и разражљивост у карактеру.

* * *

Човек врло често успева да наделада ове опасне и штетне страсти, само јаком вољом да не задовољи њихове жеље. И овде се, дакле, воља намеће као морално лечење оних, који се поводе за овим страстима.

ГЛАВА VI.

Страст за алкохолним пићем.

Од свију људских страсти најобичнија је страст за алкохолним пићем. Она је и најварљивија од свију људских страсти, а моћан узрок моралног понижења особе и социјалног позатка, који га води физиолошкој беди.

Пијанство највише бесни у зрелом добу човечјег живота а и у старости. Оно је индивидуално и зависи од личне склоности. Врло често је наследно.

Акутно тровање алкохолом, звано пијанство, само је болесно стање, изазвано

случајном и пролазном злоупотребом алкохолних пића, док је хроничан алкохолизам: пијанчење и опијање уобичајена и непрекидна свакидашња, честа злоупотреба алкохолних пића, па већ тим самим постаје страст порок.

Сваки од нас могао је јасно констатовати развој и последице алкохолних пића.

Неумереност у пићу јасно дејствује на наше душевно и физичко стање и та су дејства врло добро позната у целоме свету.

Осећање, које ствара пијанство, није у сагласности са спољашњим предметима, исто тако ни идеје са осећањима. С тога се обазривост и пажња губе и нестају а одлуке силом саме страсти постају заповедне. Друштвена човека нестаје и место њега јавља се човек из природе са отвореним, голим срцем.

Што се тиче душевних моћи, интелектуалне способности опадају, имаги-

нација постаје тупља, мисли се бркају, памћење се губи и најзад тупост и подивљање завршују ове тужне претеће те људске слабости. Једна једина идеја надвлађује у тим приликама све остале, тачна у свима одлукама, а то је жеља за пићем; жеља, која сугерира још и средства како да се задовољи неодољива потреба и како да се убрза час њеног задовољења.

Као што знамо, човек се опије, када пије неумерено. У таким приликама алкохол привремено надражује његов живчани систем и изазива немир, брбљивост, збуњеност и непоуздан ход. Пијан човек није више господар својих ногу, он непоуздано корача и врло лако пада. Често повраћа и осећа јак прохтев за спавањем. Сан му је дубок. Када се пробуди језик му је покривен белом навлаком, осећа јаку жеђ и неки терет у глави (бучи му глава, рђаво је расположен — зловољан, нелагодан, „мамуран“). Опо-

равља се од овога стања тек после једног или два дана. Попије ли велику количину алкохолног пића може одмах да падне у мртви сам са дубоким поремећајима органских функција и са падом телесне температуре. Каткада се овај сан може завршити и смрћу. С тога и можемо рећи да је пијанство право тровање.

Човек постаје пијаница кода му пређе у навику да се опија. Тада су му сви органи дохваћени у разним степенима. То дејство зависи од личне склоности.

ДЕЈСТВО ПИЈАНСТВА НА ОРГАНЕ:

Најчешћи су поремећаји органа за варење. Они се карактеришу губљењем апетита, спорим и мучним варењем а нарочито гађењем и повраћањем воденасте течности из јутра — на ште срце.

Тада се обично знатно смањује хлороводонична (сона) киселина. У том стадијуму алкохоличар већ има катар (запаљење)

желуца. Овај катар се анатомски карактерише међу просторним повредама стомачне слузокоже са прогресивним сушењем и изумирањем жлезданих елемената.

Гдекада се катарално запаљење претвори у гнојно, дубље заилази у желудачне елементе па тиме постаје неизлечиво. Болесник дуго болује, повраћа крв и умре у великим мукама.

Понекад опет добије честе проливе и навалу крви у јетри са боловима у десној слабини и лаком жутицом (пожуте очи). После извесног времена јетра почиње да отиче, повећава се у обиму и запремини а ћелије њене гојно дегенеришу. Каткада се опет напротив смежура, збегне, стврдне као у неке брадавице. Тада се каже да болесник има „атрофични цирозу.“

„Оно што је најзначајније да се забележи вели доктор Шофар то је, да онај, који је од пића добио цирозу подноси у опште добро алкохолна пића и

није гори алкохоличар од онога, који се никада не напија али се свакога дана трује малим гутљајима.“

Сем тога алкохолно пиће ствара и извесне хипертофичне цирозе као и катаралне жутице.

То су у главном — последице отровног дејства алкохолних пића на органе за варење.

Можемо поуздано рећи да нема пијанице, коме је желудац и јетра у исправном и добром стању.

Алкохолна пића шкоде исто тако и бубрезима. Она проузрокују у њима навалу крви и учине, да или одебљају или да атрофирају тј. да се по степено суше.

Сем тога доказано је да алкохолно пиће прелази врло брзо у крв и да мења њену композицију. Крв алкохоличара згушњава се и претвара се у мале усирене грудвице. Ове грудвице могу да затисну крвне судове те да обуставе ток крви. Већ самим тим могу да изазову

местимична продирања у артерија (аневризме), којима се зидови временом растегну и штане, те касно прскају.

Поред тога артерије се код таквих људи стврдњавају; постају круте, местимице испупчене, јасно оцртане и претварају се у „атероме“. Каткада се опет прекине по која мала артерија у мозгу и изазове јаче крволиптање (церебралну апаплексију, капљу). Гдекада она мала грудвица усирене крви не може да циркулише у крвном суду, па услед те нередовне циркулације остане без исхране и обамре цео онај део мозга, кога је та грана крвног суда хранила. То је тако звано размекшавање мозга. Иза кога душевне способности слабе или се изненадно поједини делови тела узму.

Познат нам је изглед пијанице, он је често црвеног подбухлог лица на коме се ситнији крвни судови под кожом јасно оцртавају.. Нос му је често врло ка-

рактеристичан: црвен и чудновато нагрђен: личи на мали кромпир, патат или патлиџан. Лако се да објаснити ова обилност у крви под кожом. Међу живцима који су под кожом, има их којима је задаћа да спречавају јаче ширење крвних судова. Алкохолна пића слабе ове живце и због тога се власасти крвни судови (капилари) прошире и толико крви напуне, да се кроз кожу провиде.

Што се тиче срца оно се код алкохоличара, тако рећи гоји тј. свака срчана дирка, свако срчано влаканце прожима сало, које се противи његовом скупљању и опружању. Тиме се смањује снага срчаног мишића и то на несрећу — баш онда, када би требала да је највећа да би могла савладати оне сметње у циркулацији крви о којима смо говорили. За то такви људи тешко дишу: имају „заптивање“ и „задуху“.

Довољно је да осетимо дах онога, који пије па да закључимо да се изве-

стан део пића испарава (изветри) на плућа. Али се и у њима и у грлу изазове нагомилавање крви, те стога долазе чести наступи кашља, задиханос, промуклост. Бронхитис и запалења плућа јављају се чешће. Сем тога потребно је нагласити да алкохолна пића смањују отпорну снагу тела према клицама туберкулозе, па већ самим тим припремају плућа, да лакше приме ту ужасну болест и знатно јој повећавају развој. „Алкохол, дакле, спрема постељу туберкулози.“

Дејства алкохолних пића на живчани систем проучавана су у целој свету.

Обично се каже да је човек „весео“ када је мало пио тј. има чудне и оригиналне идеје. То је почетак пијанства. У томе тренутку се почиње кварити церебрална машина.

У наредној фази он је већ „напит“ и његове су фантазије мање занимљиве. Увек се повраћа на исте и старе идеје

и тиме постаје досадан. Најзад настаје пијанство. Мозак тада не управља или рђаво душевним и телесним радњама управља. Идеје постају глупе, покрети неуредни и невешти. Он се више не може познати. Постао је привремено луд јер је пијанство ствара лудост.

Алкохолна пића и у малим дозама врше неоспоран, неповољан утицај на мозак, живце и друге делове тела, ако се поновно и дуго узимају. Нарочито кваре живчану супстанцу, материју. Под тим дејством изгледа да се дражи живчана мрежа, која осећа и нашим телом управља. Вид слаби, уши зује, наилазе несвестице, укус се губи, јавља се велика осетљивост у кожи и мишићима. Руке и ноге трну и дрхте. Дрхтање је најјаче изјутра на ште срце и смањује се онда, када се попије мала количина пића, т. ј. изазове надражај, на који су навикли живци. То дрхтање је штетно у свима занимањима, нарочито код ме-

ханичара, часовничара итд. Колико су због тога раденика морали да напусте свој красан занат и да узму мучније. и теже послове!

Најзад се смањује и сама интелигенција, дух се помрачује и губи.

Дуга употреба алкохолних пића ствара трајње лудило. Човек најпре постаје меланхоличан, затим џандрљив, на кавгу брзо готов потом пати од несаница. Теже заспи. Сан је непрекидан, мало одморан, пун снова и халуцинација (алкохоличар виђа у сну животиње пред собом као што су пацов, змија, бик итд.) Овај облик халуцинације специјалан је у алкохолизму (тровању алкохолом) и игра велику улогу у одређивању његове дијагнозе.

По каткада се код алкохоличара јављају и нарочити напади звани пијаначко лудило, (делириум тременс“). Они се карактеришу бунилом у речи и поступцима као и у ужасним халуцинацијама. Често је такав наступ изазван којом акутном

болешћу (као пнеумонијом, црвеним ветром) или троуматизмима и хируршким операцијама.

Поред пијаница, који су имали нападе делириума луднице и склоништа пуни су болесника, који су од пића полудели. Ти се болесници врло често, врло брзо излече ако престану пити. На жалост они се обично поведу првом искушењу па се онда опет врате својој навици и долазе понова у склониште. Тако је било случајева да су се поједини болесници те врсте враћали по дванајест пута у та склоништа гоњени својом кобном навиком, а слабе и сломљене воље.

Са потрошњом алкохолног пића паралелно се развија у исти мах и број лудака, тврде доста њих.

Живчане компликације су по најзначајније. Душевни поремећаји јављају се гдекада у таквим облицима да се може помишљати на прогресивну парализу.

Парализа (узетост) коју изазивају алкохолна пића, у главном се односи на мишиће опружаче ногу; врхови прстију на ногама додирују тада тле у место да се одижу за време хода. Да не би по-сртао, такав болесник је приморан да јако истура и подиже ноге при свакоме кораку на исти начин као што корача коњ. Тај ход симулира веома грубо узетост у табесу и ствара најмоћнији елемент пседо табеса код алкохоличара. Све ове врсте узетости обична последица су запаљења периферичних живаца.

Разне инфекциозне болести, сифилис, пнеумонија, црвени ветар, добијају нарочиту важност код алкохоличара. Теже су код алкохоличара већ с тога што је срце такнуто.

Исто тако константовано је, да алкохоличари дају понајвећи контигенат разних и наглих случајева смрти. За то су нам дали стварна доказа осигуравајућа енглеска друштва.

Што се тиче самоубистава она се повећавају нагло и паралелно са повећањем потрошње алкохолних пића.

Човек, који пије, може, по каткада исто тако да буде узрок смрти и својих ближњих, а још чешће своје. За то нам дају доказа несрећни случајеви, (као што су разне експлозије, испадање воза или трамваја из шина ит.д.), који се често догађају кривицом људи под утицајем алкохолних пића у томе тренутку.

Алкохолна ђу пућа главни узрок преступа и злочина самим тим, што смањују и руше моралност пијаница, што им одузимају контролу њихове акције и стварају их рђавим и напраситим.

Она готово по највише пуне затворе. Од 100 осуђених лица за разна убиства просечно су 66 (дакле, две трећине) алкохоличари.

У човеку је сав и морални и физички отпор ослабљен и готово умртвљен чим се ода пићу.

* * *

Да би се те навике бар колико толико одвикли, потребно је да нам *воља буде јака и моћна*.

Ма да се каже како је пијанство страст, која се по најтеже искорењује, ипак је често потребан храбар и жесток душевни покрет, инспирисан неком случајном околношћу да се болесник излечи од те страсти.

„Тако је, пише Дескире, генерал Комбран, познат са свога пијанства у младости успео да надвлада ову страст осећајем части и моћном јаком вољом.“

Неки лекар из Њујорка излечио је једнога пијанца на доста оштроуман начин. Ставио је пијаници до знања да му треба крв пустити, додајући да без ове мере може од непрекидног сагоревања алкохола у крви и сама смрт наступити. Пијаница послуша савет лекара и овај му поче да пушта крв и да ју скупља у један суд у коме је било мало алкохола.

У томе тренутку лекар приближи исти суд ватри а суд тек што га је приближио поче да показује плавичасте пламичке. Видевши то, пијаница, који је пре тога врло много пио рума, осети толико жестоко морално узбуђење, да се одрече једном за свагда пића, која је пре тога времена толико злоупотребљавао.

Само, дакле, јака воља може да смањи или у неколико и да излечи од ове, толико фаталне и уобичајене страсти.

ГЛАВА VII.

Страст за отровима.

Има већ неколико година како потајно говори о опасним и шкодљивим задовољствима и уживањима, којима се одају извесни становници у великим варошима. Душевне способности, интелигенција а и само здравље кваре се и пропадају врло брзо код таквих лица. Реч је о једној страстној беди: потајној употреби лекарија — као што су н.пр. опијум и његов алкалојид морфин, затим какоин, хашиш, еројин, лоданом, етар, хлорал нитроглисерин, никотим — које су штетне по људско здравље.

Ова је страст распрострањена код извесне школске омладине, која удру-

жује своје студије са једном новом врстом задовољства. Она је такође распрострањена и у ратним пристаништима као и у колонијама, које имају својих трговачких постаја али она нарочите бесни у разним, мрачним, друштвеним срединама, где има људи, који посећују извесне сумњиве локале као што су кафане, концерти, разни вариетеи и који су одани развратном животу и разуданости. Она је права невоља великих вароши а погађа само ултрацивилизоване, тј. покварене и у свему блазиране, који су лакоми и жудни за необјашљивим сензацијама, за прекомерним и апсурдним животом, пуним разуданости.

Свака од ових поменутих лекарија ствара и особена дејства, која имају специјалну физиономију. Она опијају на свој начин и повлаче за собом нереде у нашем организму, који су више или мање озбиљније и опасније природе.

I. ОПИЈУМ И МОРФИН.

Од целокупне производње опијума и морфина у Азији, једва је употребљена једна дваестина на стварну вештину лечење, док осталу количину употребљују пушачи опијума, они, који га жваћу, морфиономани.

Човек постаје морфиоман на три начина: било због физичког бола, који је захтевао више или мање дугу употребу морфина; било због душевне патње и душевнога бола, онда, када се труди да их заборави; или најзад због похотљивости и уживања кад тежи за новим и пријатним осећајима.

Ови разни узроци налазе повољан терен код невропата (живчано оболелих) као и код оних, који су изгубили равнотежу у животу.

Употреба морфима у малим дозама ствара осећаје угодности: врло пријатан и лак интелектуални надражај, већу спо-

собност за рад и размишљање. Сем тога брзо смањује и обуставља физички бол и душевну патњу. Али се на жалост, организам брзо навикне на њега и човек је принуђен да поступно повећава дозе да би добио исто дејство. И тако морфин постаје неопходан, и ствара морфинзманију.

Морфиномани су првих недеља оптимисте, а затим им ускоро попуштају све интелектуалне способности: прогресивно им опада памћење, слаби воља и мења карактер, постају набусити, дурновити, раздражљиви — у опште несношљиви. И сан им постаје нередован. Кожа им је осетљивија, а и остали чулни органи попуштају. Сем тога имају често ноћу халуцинације вида или слуха; сан им је узнемирен страшним сликама — исто као и код алкохоличара.

Мало доцније попусте и саме нутритивне функције: најпре се изгуби апетит, затим се јавља упоран затвор, потом се

смањује притисак у артеријама, пулс је слабији, респирација је успорена а и функције полних органа малаксавају. Услед тога су страстници бледи и мршави. Сем тога морфин проузрокује и разне органске промене не само у области живчаног система, него и у јетри и бубрезима. Зато је налаз шећера или беланчевине (албумена) у мокраћи готово стални знак код укорењених морфиномана.

На послетку се јављају озбиљни поремећаји, који изазивају кахексију и доводе до смрти — било услед саме кахексије или с тога, што она или помаже штетна дејства свију интеркурантних афекција, а нарочито туберкулозе.

II. КОКАИН

Има томе више година од када неки људи шмрчу кокаин у облику прашка као што се шмрче бурмут. Они га шмрчу с тога што у њему траже и налазе изванредан надражај церебралних функција,

који изазива осећаје, пуне илузија и једну врсту задовољства у заносу.

Али после извесног времена то шмркање прелази им у навику и тиме се ствара страст за кокаин, хроничан кокаинизам.

Знаци хроничног кокаинизма састоје се у церебралној и физичкој екситацији одмах чим се овај отров помоћу носне слузокоже апсорбује. Прво настаје потреба за кретањем, емоција, брбљивост каткада и полни надражај, а затим, када му се дејство изгуби, настаје једна врста физичке и интелектуалне депресије а временом смањивање интелекта и губитак афективних осећаја па чак и моралност.

Као дејства те страсти запажени су по каткада моторни поремећаји: трзање, конвулсије (грчеви), па онда падавице, бунило, халунације и хипокондричне заблуде, суморност, ђудљивост са идејама мучења. Сем тога та страст ремети и саме дигестивне функције: апетит се сма-

њује, пролив постаје сталан, мршави се. А полна изнемоглост је правило код укоренених кокаиномана.

Осим тога често су запажене код таквих људи и локалне компликације као што су перфорација преграде носне рскавице.

Туберкулоза наилази често повољан терен у организму, ако је та страст својом хроничношћу ослабила.

III. ХАШИШ — ИНДИЈСКА КОНОПЉА.

Као опијум и морфим тако је и хашиш пре свега церебрални, интелектуални отров.

Његова употреба ствара једну врсту пијанства, која има нарочити карактер. Може се рећи да сваки реагира на дејства хашиша према своме мозгу, према својој интелектуалности. У оба случаја има бар за неко извесно време осећање сањарија, усхићености, задовољства, це-

ребралних способности, чулних и осећајних халуцинација. Само то није хашиш, који ствара природу овим халуцинацијама, него сам човек, који их ствара, јер су оне у сагласности са његовим укусом са његовим осећајима, његовим навикама једном речју: са његовим менталитетом, Примера ради можемо узети једнога музичара, песника и сликара:

Код музичара преовлађују халуцинације чула слуха, код сликара халуцинације чула вида а песник најзад чује стихове и верује да је обухватио све снове, каји су обични гости његовог артистичког мозга, његове маште.

Најзад, дејства његова код извесних лица могу произвести и у извесној периоди саме употребе и појаве јака бунила и учинити да човек за то време постане опасан.

IV. ДУВАН — НИКОТИН.

Дуван садржи у себи веома отрован течна алкалоид, никотин.

Нарочито оне особе, које страстно пуше или шмрчу и жваћу дуван, апсорбују свакога дана знатну количину никотина.

Ова супстанца необично нагриза уснице, језик, једњак, стомачну покожицу и тд.

Њена злоупотреба ствара: болове у абдомену, често гађење и повраћање, невестице, бледоћу лица, гдекад опет обамрлост и наступе конвулсија.

Хронично тровање никотином производи губитак памћења, ремети функционисање органа за варење, ствара артерио склерозу а по некима и ангину у плућима.

V. ХЛОРАЛ.

Зоупотреба хлорала повлачи за собом на послетку дигестивне поремећаје, невралгије, грчеве, конвулсије. Најзад крунишући серију овим знацима, умни и церебрални несрећни случајеви могу да симулирају лудило.

* * *

У опште све страсти за отровима, тј. све болесне навике извесних индиви-
дуа, које се трују ризним производима,
лекаријама у намери да изазову пријатне
сензације, у поклапности за новим ужи-
вањем — имају за последицу промене
у способности и извесне поремећаје у
организму.

По каткада, па и често успева јака
воља да органске поремећаје у даљем
развоју обустави.

Закључак

После свега овога што смо рекли о стастима изгледа да човек може да нађе довољно примене у њима за свој будући живот.

Исто тако и лекар по каткада налази у физиономији сваке страсти довољно материјала за одређивање готово тачне анатомске и патолошке дијагнозе, јер оне остављају извесних трагова у физиономији свакога од нас. Инерција, необична немарност и безбрижњивост у послу, која се догађа у исти мах код и смањивање снаге и бледоћа на лицу, учиниће да посумњамо да је по среди страст, која слаби и чини нервозним, као што је случај са љубомором или коцком. Гест и изненадан поглед, а још пре случајан

сусрет; извесне промене у навикама са наглим променама у карактеру (веселост или натмуреност), нехотична узнемиреност, стално изазвана истим предметом разговора, или у присуству исте особе, утврдиће нам сумњу да је по среди љубав. Небројени су знаци ове врсте, који одају сваку страст. Али се види, колико њихово откриће зависи од оштроумности лекара или оних, који нас посведневно окружују.

Само пак није довољно познати физиономију страсти и дати тачну дијагнозу о њој, него је потребно, умети се њоме служити. Потребно је да човек уме њоме да влада или да утиче да се она смањи и заустави у своје развоју. Али баш у томе је велика тешкоћа. Међу тим, то је ипак потребно постићи, јер свака страст остављена сама себи или још и подстицана, производи увек исту пустош.

Питање је само да ли има за то сред-

става, и на који се начин то најлакше постиже?

Против страсти има начина и средстава. Главно је морално лечење, а оно се састоји у управљању самим собом тј. у *стварању јаке воље*. Има случајева где се његова акција може боље и корисније употребити него ли сви медикаменти.

Како карактер свију људи није исти, то и лечење њихових страсти варира према људима. Оно је субјективно. Оно се мења према: добу старости и полу, темпераменту и осетљивости, васпитању и навикама, физичком стању и најзад према извесним периодама живота свакога од нас. А оно је променљиво и код разних раса.

Морално лечење нарочито налази и стварне примене у нашим страстима.

Бринући се о нашем душевном стању тј. обуздавајући наше узбуђење или боље рећи старајући се да она буду у нормалном стању, ми можемо ублажити или

обуздати наше страсти у њиховом развоју и тиме утицати на наше „драгоцено“ здравље. На тај начин ми подижемо снагу нашем организму, повећавамо му отпор и дозвољавамо му дакле, да се много енергичније бори против злог процеса болести.

* * *

Изгледа да модерни лекари не обраћају и не придају довољно пажње нашим страстима јер и данас видимо чувене практичаре да искључиво дају апотекарске лекове и у оним случајевима, где би се пре свега шребало побринути о моралном стању болесника.

С А Д Р Ж А Ј.

	Страна
Предговор Дг. М. Јовановић—Батута — —	5
Претходне примедбе — — — — —	9
Душевни мир и страсти — — — — —	
Узбуђење, нада и машта у страстима	
Какав треба да је лекар — — — — —	

ПРВИ ДЕО:

О СТРАСТИМА У ОПШТЕ

Глава I — Дефиниција страсти, наше по- требе и подела страсти — — — — —	17
Шта је страст — — — — —	
Унутрашњи нагони и спољашњи утисци	
Потребе и њихова тиранија — — — — —	
Деоба страсти — — — — —	
Глава II — Узроци страсти — — — — —	33
I. Ушицај доба старости. Дете, младић, зрелији човек, старац — — — — —	34
II. Ушицај пола: човек, жена — — — — —	34
III. Ушицај физичке конституције — — — — —	36
тип мишићни — — — — —	
„ респираторни — — — — —	
„ дигестивни — — — — —	
„ церебрални — — — — —	
IV. Ушицај сезоне и климе — — — — —	38
Атмосферске промене — клима сезоне	
Топли, хладни и умерени предели; Плод- но и неплодно земљиште — — — — —	
Доба године — — — — —	
Дневна и ноћна температура — — — — —	

	Страна
V. Ушицај наслеђа — — — — —	42
Урођене склоности, — наслеђе —	
алкохол — — — — —	
сифилис — — — — —	
онамија — — — — —	
VI. Ушицај болести на страсти — —	48
Улога окутних и хроничних бо-	
лести у страстима — — — — —	
VII. Ушицај друштвеног положаја, за-	
нимања и средине — — — — —	50
(дух времена, имитирање сугести-	
ја — психологија име) — — — — —	
Глава III. — Развијање страсти — — —	53
Стварање страсти — — — — —	
(Сличност између развоја страсти и ор-	
ганских болести — — — — —	
Анализа страсти) — — — — —	
Трајање и јачина, трансформирање и	
завршетак страсти — — — — —	
Глава IV. — Страсти и физиономија — —	65
Боја лица — — — — —	
Покрети обрва — — — — —	
Очи — — — — —	
Боја гласа — — — — —	
Гестови — — — — —	
Рукопис — — — — —	
Глава V. — Дејства страсти — — — —	71
A. Ушицај на људске способности — —	71
на разум — — — — —	
на вољу — — — — —	
на срце — — — — —	
B. Ушицај на организам — — — — —	79
на виталитет — — — — —	
неповољна дејства — — — — —	
повољна дејства — — — — —	
Глава VI. — — — — —	89
Организам и његово хармоничко функ-	
ционисање — — — — —	

Физичка и психичка равнотежа — —
 Промене у нарави и редовном функци-
 онаисању органа — — — —

ДРУГИ ДЕО

НЕКОЛИКО ИНТЕРЕСАНТНИЈИХ СТРАСТИ.

Глава I. — Љубавна страст	— — — —	93
Шта је љубав? Њена дефиниција	— —	
Срећна љубав — усхићење	— —	
Несрећна љубав — туга	— —	
Последице на душевно и на физичко стање	— — — —	
Воља као средство лечења	— —	
Глава II. — Злоба, завист и љубомора	— — — —	107
Шта је злоба? — Дафиниција	— —	
Шта је завист? — „	— —	
Шта је љубомора? — „	— —	
Вариације и дејста	— —	
Опис љубоморног снажног лица	— —	
Опис љубоморног слабијег лица	— —	
Изглед завидљивца и злобног лица	— —	
Ovide и оличење зависти	— —	
Лечење код детета, младиња и млађег човека	— — — —	
Глава III. — Амбиција	— — — —	123
Шта је амбиција? Дефиниција	— —	
Врсте амбиционих бића	— —	
Последице	— —	
Опис амбиционих бића	— —	
Глава IV. Страст за студијима	— — — —	139
Интелектуални рад у опште	— —	
Интелектуални рад од 6—8 час.	— —	
Интелектуални рад као страст	— —	
(анемија у мозгу, њено дејство и по- следице)	— — — —	

	Страна
Глава V. Страст за коцком и тркама —	133
<i>Коцка</i> — — — — —	133
Коцка из новине — — — — —	
Коцка као страст — — — — —	
Морална физиономија коцкара	
Фатум и сујеверје код коцкара	
Дејство на организам — — — — —	
<i>Трке</i> — — — — —	140
Душевно и физичко стање пре	
трке, за време трке, после	
трке. — — — — —	
Последице — — — — —	
Глава VI — Страст за алкохолним пићем.	
Њихов бес. — — — — —	143
Пијан човек и пијанице. — — — — —	
Дејство на органе и живчани си-	
стем. — — — — —	
Изглед пијанице — — — — —	
Пример јаке воље. — — — — —	
Глава VII — Страст за отровима. — —	159
Потајна употреба лекарија, њена	
распрострањеност. — — — — —	
I. <i>Опијум и морфин</i> — — — — —	161
Узроци који стварају морфино-	
мана — — — — —	
Дејства и последице — — — — —	
II. <i>Кокаин</i> — — — — —	163
Илузије и задовољство. — — — — —	
Поремећаји. — — — — —	
III. <i>Хашши</i> — <i>Индијска коноцља</i> — — — — —	165
Халуцинације код песника, музи-	
чара, сликара.	
Дејства.	
IV. <i>Дуван</i> — <i>Никотин</i> — — — — —	166
Злоупотреба и дејство.	

	Страна
V. <i>Хлорал</i> — — — — —	167
Злоупотребе и последице — —	
Закључак. — — — — —	169
Примена страсти у животу. —	
Морално лечење — Управљање	
самим собом — јака воља.	
Модерни лекари. — — — —	

ИСПРАВКЕ

Страна	ред	читати	у место
20	11	ка	на
34	35	каткада	кодкаде
35	12	и у душевним	и душевним
42	19	последике	поледице
44	17	недовољно	недовољо
47	20	репродукцију	непродукцију
51	11	подражавања	подражавање
52	5	љубавне	љубавни
57	12	се	и
62	20	обузет својом	обузествојом
69	17	пријатеља	пријатеље
76	11	без	бес
77	14	зависна	зависи
78	23	је	е
83	17	у болести	боласти
84	5	диспенсија	диспенсија
97	18	врлина	врлине
101	2	функционисању	функционисвњу
101	23	опеван	описан
102	20	на	ва
103	14	нерадом	неродом
106	1	самоубистава	самоубиства
108	10	потајно	постајно
117	5	издуљи	издужи
119	21	читати: мршаве услед туђег успеха и напредовања, завидљиви, они, у место: завидљиви, они.	
123	12	Амбиција	А амбиција.
138	1	обићних	обићним
139	14	тахикардију	нахикардију
146	12	захваћени	дохваћени
147	2	међупросторним	међу просторним
149	10	апоплексију	апаплексију
152	7	стварна	ствара
159	13	кокаин	какоин
